

CUMHURİYET GAZETESİNDE ÇOCUK VE ÇOCUKLUK MESELESİ (1928-1939)*

HASAN GÜRKAN**

ÖZ

Bu çalışmada Türkiye’de hükûmetin gayriresmî yayın organı niteliğindeki *Cumhuriyet* gazetesinin 1928-1939 yılları arasında çocuk ve çocukluk meselesine olan yaklaşımı incelenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde yeni rejimin çocuk ve çocukluğa yönelik anlayışı ve yasal gelişmeler, meselenin Osmanlı geçmişi ile karşılaştırmalı bir biçimde ele alınmıştır. İkinci bölümde *Cumhuriyet* gazetesinin modern eğitim sistemi içerisindeki çocuk ve çocukluğa ilişkin haber ve söylemleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde gazetenin toplumsal bir varlık olarak çocuğa yaklaşımı ortaya konulmuştur. Son bölümde ise *Cumhuriyet* gazetesinin çocukların yaşadığı yoksulluk, beslenme, barınma ve çocuk işçiliği gibi problemlere olan yaklaşımı belirlenmeye çalışılmıştır. Böylelikle yeni rejimin ve gazetenin çocuk ve çocukluk meselesine yönelik tutumları bütüncül bir bakış açısıyla tartışılarak Cumhuriyet rejiminin ilk kuşağına yönelik pratikler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Gazetesi, Çocuk, Çocukluk, Türk Basını, Türkiye Cumhuriyeti.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. / There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Dr., Özel Toros Okulları, Mersin/TÜRKİYE, hasangurkan74@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-7292-972X

CHILDREN AND CHILDHOOD ISSUES IN CUMHURİYET NEWSPAPER (1928-1939)

ABSTRACT

In this article, the approach of the *Cumhuriyet* newspaper - which is The Turkish Government's informal Gazette- to the issues of children and childhood in Turkey between 1928-1939 was examined. In the first part of the study, the understanding and legal developments of the new regime towards children and childhood are discussed in a comparative way with the Ottoman past. In the second part, the news and discourses of *Cumhuriyet* newspaper on children and childhood in the modern education system were analyzed. In the third part, the newspaper's approach to the child as a social entity has been revealed. In the last part, the approach of *Cumhuriyet* newspaper to the problems experienced by children such as poverty, nutrition, accommodation and child labor has been tried to be determined. So the attitudes of the new regime and the newspaper towards the issue of children and childhood are discussed with a holistic perspective and the practices towards the first generation of the Republic regime have been put forward.

Keywords: Childhood, Children, Cumhuriyet Newspaper, The Republic of Turkey, Turkish Press.

GİRİŞ

Türkiye’de akademik alanda son yıllarda çocukluğun tarihine yönelik kayda değer bir ilgi olduğu görülmektedir. Bu konuda tarih alanının yanı sıra sosyoloji, kültür, iletişim ve medya gibi alanlarda da çalışmalar yapılması meselenin derinliğini ve boyutlarını göstermesi açısından değerlidir¹. Ancak çocuk ve çocukluğa yönelik anlayışları, dönemin gazeteleri aracılığıyla ortaya koymak konusundaki eksiklik de göze çarpmaktadır². O dönemin en önemli kitle iletişim araçları şüphesiz ki gazetelerdi. Ders kitapları ile kitlelere en çok ulaşan yayınların gazeteler olması, tarihsel kaynak olarak gazetelere daha çok önem verilmesini gerektirir. Çünkü basın yayın organları; toplumun bilgilenmesi, bilinçlenmesi ve mobilizasyonu gibi pek çok açıdan belirleyici ve inşa edici niteliklere sahiptir. Basın yayın organları içinde gazetelerin, çocuğun kamusal alanda görünürlüğüne katkıda bulunduğu da söylenebilir.

Türkiye’de 1923’te ilan edilen Cumhuriyet rejimi; ulusal, modern ve iktisadi olarak bağımsız bir devlet ve toplum yaratma idealini taşımaktaydı. Cumhuriyet yönetimi toplum ve aile yaşamında çocuğun önem kazanmasına çabalamış; çocukların barınma, beslenme, eğitim ve sağlık gibi temel

---

¹ Bu çalışmaların bazıları için bk. **Toplumsal Tarihte Çocuk**, Haz. Bekir Onur, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993; Cüneyd Okay, **Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler (1850-1900)**, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1998; Cüneyd Okay, **Eski Harfli Çocuk Dergileri**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999; Bekir Onur, **Türkiye’de Çocukluğun Tarihi**, İmge Kitabevi, Ankara 2005; Bekir Onur, **Çocuk, Tarih ve Toplum**, İmge Kitabevi, Ankara 2007; Güven Gürkan Öztan, **Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013; Mahmut Tezcan, **Çocuk Sosyolojisi**, Kök Yayıncılık, Ankara 2005; Yahya Araz, **16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Başlarına Osmanlı’da Çocuk Olmak**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013; Ramazan Alabaş, **Cumhuriyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitim ve Tarih Anlayışı Bakımından Değerlendirilmesi (1928-1950)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2014; Hüseyin Şimşek, **Tanzimat ve Mutlakiyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim A.B.D., Ankara 2002; Ghonche Ghoghji, **Osmanlıca Yayınlanmış Çocuk Dergileri: Grafik Tasarım Açısından Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi A.B.D., İstanbul 2019; **Kültür ve Çocuk**, Ed. Durmuş Aslan, Mustafa Kale, İmray Nur, Pegem Akademi, Ankara 2019.

² Literatürde Osmanlı Devleti dönemi çocuk dergilerini [gazetelerini] ele alan çalışmalar da mevcuttur. Örneğin Yılmaz’ın 1869-1908 yılları arasındaki Türkçe çocuk gazeteleri üzerinden Osmanlı kimliğinin oluşumunu incelediği çalışma bunlardan biridir. Ayrıntılı bilgi için bk. Eray Yılmaz, **Türkçe Çocuk Gazetelerinde Osmanlı Kimliği (1869-1908) Ahlâk, İlim, Dil, Tarih ve Coğrafya**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2020.

haklarını gerçekleştirmek için yasal düzenlemelere girişmiştir³. Bu dönemde girişilen tüm faaliyetlerin ve çıkarılan yasaların kapsamı içerisinde çocuk ve çocukluk meselesine özel bir önem verildiğini görmek mümkündür. Cumhuriyet devrimlerinin gerçekleştirildiği yıllarda basın-yayın faaliyetleri içerisinde *Cumhuriyet* gazetesi de önemli bir araç olarak yer almıştır. Türk basını içinde teknolojik devrimlere imza atan gazetenin, kuruluş misyonu doğrultusunda hareket ederek devrimlerin benimsenmesinde ve yaygınlaştırılmasında da öncü görevi üstlendiği görülmektedir⁴. Kurtuluş Savaşı sürecinde *Yeni Gün* gazetesiyle destek olan Yunus Nadi, iki ortağı Nebizâde Hamdi ve Zekeriya Sertel ile 7 Mayıs 1924'te Atatürk'ün desteğiyle *Cumhuriyet* gazetesini kurmuştur. Yunus Nadi, Osmanlı Mebusan Meclisinde ve TBMM'de milletvekili olarak da yer almıştır. Siyasal yaşamına 1912'de Aydın'dan milletvekili olarak başlayan Nadi, bir gazeteci ve milletvekili olarak İttihat ve Terakki'nin ön saflarında yer almış, Kurtuluş Savaşı'na destek vermiş ve yeni rejimle aynı adı taşıyan gazeteyle âdeta çağdaşlaşmanın bir görevlisi olmuştur⁵.

Cumhuriyet gazetesi, 1920'li ve 1930'lu yıllarda Türkiye'de gerçekleşen inkılaplarda hükûmete en çok destek veren basın-yayın organlarından biridir. Yeni Türk kimliğinin inşa edildiği bu dönem, devrimlerin ve köklü yeniliklerin ardı ardına geldiği tarihî bir dönemeçti. Bu dönemde toplumsal, siyasi, hukuki, ekonomik alanda ve eğitim alanında devrimler gerçekleştirilmiş ve *Cumhuriyet* gazetesi de bu devrim ve yeniliklere doğrudan destek vermiştir. Gazete; milletlerarası takvim, saat, yeni rakamlar ve ölçü sisteminin kabul edilmesi, soyadı kanunu, lakap ve unvanların kaldırılması hakkında kanun, hafta tatili hakkında kanun gibi yeniliklerde desteklerinin yanı sıra⁶, harf inkılabı, dil devrimi, tarih çalışmaları, iktisadi atılımlar ve dış politika gibi pek çok farklı alanda da haber ve söylemleri aracılığıyla bu yenilikleri halka duyurmuş ve toplumun bu yenilikleri benimsemesinde başı çeken basın-yayın organlarından biri olmuştur. Hatta başyazar Yunus Nadi, Cumhuriyet Halk Partisinin altı okla ifade edilen

³ Gül Çakır, "Atatürk Döneminde Türkiye'de Aile Hukuku ve Çocuk Hakları", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C 18, S 1, 2020, s.350.

⁴ Ayşe Elif Emre Kaya, "Cumhuriyet Gazetesinin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, C 39, S 1, 2010, s.77.

⁵ Pelin Böke, *Yeni Gün'den Cumhuriyet'e Yunus Nadi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1994, s.169-170.

⁶ Emre Kaya, a.g.m., s.77.

prensiplerinin anayasaya girişini de büyük bir coşkuyla karşılamış ve “Yeni Türkiye’nin cumhuriyetçiliği, devletçiliği, milliyetçiliği, halkçılığı, lâikliği ve inkılâpçılığı fiiliyat sahasında yürüyen hakikatler olduğu için bunlar üzerinde uzun uzadıya durmaya lüzum yoktur. Şu kadarını söylemek kâfidir ki bu ana vasıfların Türk Teşkilâtı Esasiyesine girmesi Türk milletinin tahakkuk etmiş ana prensiplerinin ebediyete namzed bir devamlılığa tevfik ve tespiti demektir.” ifadelerini kullanmıştır⁷. Nadi’nin satırlarından da anlaşılacağı üzere *Cumhuriyet* gazetesi, hükûmetin ya da Cumhuriyet Halk Partisi’nin ilkelerini benimsemekte ve onun bir nevi gayriresmî yayın organı özelliğini taşımaktadır.

Kitle iletişim aracı olarak *Cumhuriyet* gazetesi, dönemin en etkili gazetelerinden biri olmasının yanı sıra çocuk ve çocukluğa yönelik yaklaşımlarıyla da öncü bir rol üstlenmiştir. *Cumhuriyet* gazetesinin çocuklara yönelik ilgisi haftada bir kez yer verdiği çocuk sayfasından da (*Çocuklar İçin*) anlaşılmaktadır. Bu sayfada çocuk oyunlarına, çocuk giyimine, başka ülkelerdeki çocuklarla ilgili çeşitli haberlere, çeşitli hikâyelere, çizimlere, bulmacalara, el işi örneklerine, ödüllü bilmecelere vb. etkinliklere yer verildiği görülmektedir⁸.

Cumhuriyet gazetesi, pek çok meselede olduğu gibi çocuk ve çocukluk meselesinde de ciddi bir baskı unsuru olmuştur. Gazetenin, çocuk ve çocukluğa yönelik hassasiyeti nedeniyle bu çerçevedeki sorunların çözümünde önemli katkıları vardır. Gazete ilk sayısında yayın politikasının demokrasinin ve cumhuriyetin tesisine yönelik olduğunu vurgulamış; ilk sayfasında siyasi haberlere, Mustafa Kemal Paşa’nın beyanatına ve dış politikaya dair konulara yer verirken sonraki sayfalarında her kesime hitap etmek için spor, çocuk, eğitim gibi başlıklar dâhilinde yayın yapmıştır⁹. Gazetenin çocuk ve çocukluk meselesine verdiği önem, yeni Türkiye’nin meselelere olan yaklaşımıyla benzerlik göstermektedir. Diğer bir deyişle *Cumhuriyet* gazetesi, çocuk ve çocukluğu ulusal ve evrensel düzlemde bütüncül (toplumsal, kültürel, siyasi, ekonomik vb.) bir yaklaşım ile ele almıştır. Dolayısıyla bu çalışmada, gazetenin çocuk ve çocukluk meselesine

⁷ Yunus Nadi, “Türk Teşkilâtı Esasiyesinde Tekâmül”, *Cumhuriyet*, 7 Şubat 1937, s.1.

⁸ Örnek sayfalar için bk. *Cumhuriyet*, 2 Nisan 1931, s.5; *Cumhuriyet*, 9 Nisan 1931, s.5; *Cumhuriyet*, 21 Nisan 1932, s.5; *Cumhuriyet*, 28 Nisan 1932, s.5.

⁹ Sultan Berna Akkoyunlu, **Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Basımında Karikatür (1923-1933)**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyet Tarihi A.B.D., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2017, s.367.

yaklaşımı politik, toplumsal, kültürel, ekonomik ve hukuki bakımdan çok boyutlu bir mesele olarak incelenmiştir.

I. Cumhuriyet Rejimi İçerisinde Çocuk ve Çocukluk

Türkiye’de cumhuriyet rejimi içerisinde çocuk ve çocukluk meselesini açıklayabilmenin ön koşullarından biri Osmanlı toplum yapısı içerisinde çocuğun yerini belirleyebilmektir. Nitekim bu çalışmada da meselenin Osmanlı geçmişini -kısa bir biçimde de olsa- aydınlatmak gerekir. Osmanlı toplum yapısını inceleyen en önemli çalışmalardan birini gerçekleştirmiş olan İlber Ortaylı’ya göre Osmanlı toplumunda çocuk müstakil bir konuma sahip değildi ve daha çok babanın hukuki denetimi ve velayeti altındaydı¹⁰. Osmanlı’da Tanzimat dönemine kadar yazılan eserlerde çocuğa ve çocukluğa neredeyse önem verilmemekteydi¹¹.

Osmanlı toplumunda hem mahalle yapısı hem de eğitim sistemi çocuğu geleneksel İslam, bilgi ve kültürle donanmış Osmanlı yurttaşı kimliği ile yetiştirmeyi amaçlıyordu¹². Osmanlı toplumunda çocuklar mahalle ve cemaatin kontrolündeydi ve bir yandan dinsel değerlerle tek yönlü olarak toplumsallaştırılırken diğer yandan edilgin ve alıcı bir konumdaydı¹³. Klasik dönemde kültürde, edebiyatta ve sanatta çocuk ve çocukluğa dair kanıtlara rastlamamız nadiren görülebilecek bir durumdur. Bu bağlamda Osmanlı klasik döneminde çocuk edebiyatı ve çocuk tiyatrosu gibi alanların varlığından bile bahsetmemiz zor gözükmemektedir¹⁴. Türk toplumunda 18. ve 19. yüzyıl sonrası; siyasal, toplumsal ve kültürel dönüşüm çerçevesinde aile ve bireyin konumu değişmekteydi. Dahası aile, çocuk, birey ve kimlik gibi meseleler de ülkenin temel tartışmaları arasında yer almaya başladı. Osmanlı

¹⁰ İlber Ortaylı, **Osmanlı Toplumunda Aile**, Pan Yayıncılık, İstanbul 2002, s.83.

¹¹ Öztan, **a.g.e.**, s.34.

¹² Kapsamlı değerlendirmeler için bk. Kemal H. Karpat, **İslâm’ın Siyasallaşması: Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması**, Çev. Şiar Yalçın, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005; Azmi Özcan, “Sultan II. Abdülhamid”, **Türkler**, 12. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.909-930; Hasan Gürkan, **Türkiye’de Tarih Öğretimi: İlköğretim Ders Kitapları (1869-1950)**, Karahan Kitabevi, Adana 2017.

¹³ Onur, **Çocuk, Tarih ve Toplum**, s.296, 297; Ortaylı, **a.g.e.**, s.88.

¹⁴ Marianna Yerasimos, “16-19. Yüzyıl Gravür ve Suluboyalarında Çocuk Figürleri”, **Toplumsal Tarihte Çocuk**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, s.65; Sevda Şener, “Türk Tiyatrosunda Çocuk”, **Toplumsal Tarihte Çocuk**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, s.92-100; Fatih Erdoğan, “Toplumsal Tarihimizde Çocuk Edebiyatının Yeri”, **Toplumsal Tarihte Çocuk**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, s.85-91.

Devleti'nde geleneğin yavaş yavaş terkedilerek modernleşme çabalarının hızlandığı 19. yüzyılda ise milliyetçilik akımına bağlı olarak çocuk ve çocukluk meselesinde de gelişmeler yaşanmaya başlandı. Hatta çocuğun bir özne olarak 19. yüzyılda ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim 19. yüzyılı diğer yüzyıllardan ayıran en önemli özelliklerden biri “milliyetçilik akımı”dır. Ulus devletlerin amacı Fransız Devrimi'nin getirdiği yeni değerleri ve fikirleri topluma nüfuz ettirmektir. Ulus devletler bunu gerçekleştirmek için modern eğitime ve onun fiziki mekânları olarak okullara başvurmak zorundaydı. Yapılacak iş, aydınlanmadan alınan mirasın eğitim ve öğretim yoluyla halka mâl edilmesiydi¹⁵. Ulus devletler eğitim sistemi ve okullar aracılığıyla “modern çocuğu” ve “çocukluğu” inşa etmeye başladılar. Böylelikle de çocukların yetişkinlerle bir tutulması süreci ortadan kaldırdı¹⁶. Bu dönemde bazı düşünürler -örneğin Caradeux ve Herder- “millî eğitim” kavramını kullanmış, Fichte ise milliyetçi düşüncenin gerekliliği ve buna uygun okullar üzerine eğilmiştir¹⁷. Ayrıca milliyetçilik ideolojisini içselleştirmiş bireylerin ve kültürel homojenliğin oluşabilmesi için okuryazarlığın yaygınlaşması ve ulusun bireylerinin “kitle” eğitiminden geçirilmesi de gerekmektedir¹⁸. Osmanlı Devleti de Tanzimat'ın ilanı ile her alanda birtakım yeniliklere girişti. Eğitimde, hukukta, askerî yapı ve tüm idarede yeniliklerin yapıldığı bu dönemde Osmanlı çocuk gazetesinin yayıncıları ve yazarları da Osmanlı kimliğini desteklediler ve bunu “medeniyet” çerçevesinde, “ittihad” ve “terakki”yi sağlamak için gerçekleştirdiler¹⁹.

19. yüzyıl sonrası modern eğitimin ve milliyetçiliğin toplumu dönüştürme gücü çocukluk anlayışının dönüşümüne yol açtı. Osmanlı Devleti, okul öncesi çocuklar için okullar açma zorunluluğunu ise ancak II. Meşrutiyet Dönemi sonrasında fark etti. Bu dönemde devletin çocuklar için açtığı ana mektepleri aracılığıyla okul öncesi çocukların eğitimine başlandı²⁰. 6 Ekim

¹⁵ Kürşat Bumin, **Batı'da Devlet ve Çocuk**, Çizgi Kitabevi, Konya 2013, s.57.

¹⁶ Onur, **Türkiye'de Çocukluğun Tarihi**, s.27; Hasan Gürkan, “Türk Modernleşmesinde ve Kültür Tarihinde Çocuk ve Çocukluk Algısı”, **Kültür ve Çocuk**, Ed. Durmuş Aslan, Mustafa Kale, İmray Nur, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2019, s.58-59.

¹⁷ Necdet Sakaoğlu, **Osmanlı Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s.57-58.

¹⁸ İlhan Tekeli, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999, s.128.

¹⁹ Yılmaz, **a.g.e.**, s.3-4.

²⁰ İbrahim Caner Türk, “Osmanlı Devleti'nde Okul Öncesi Eğitim”, **Millî Eğitim**, S 192, 2011, s.162, 171; Meral Güdek, **Modernleşme Döneminde Osmanlı'da Çocuk Eğitimi**

1913 tarihli “İlköğretim Geçici Kanunu” ve 15 Mart 1915 tarihli “Ana Mektepleri Nizamnamesi” ile okul öncesi çocukların eğitimi yasal olarak düzenlendi ve çocuklar yaşlarına göre sınıflandırıldı²¹.

19. yüzyılın sonlarına kadar kendine özgü özellikleri olan bir varlık olarak görülmeyen çocuklar, -diğer bir deyişle müstakil olarak ele alınmayan çocuklar-, İkinci Meşrutiyet Dönemi ile artık toplumun geleceği olarak algılanmaya başlandı²². Dönemin çocuk gazetelerine göre çocuklardan beklenen; din, devlet, millet sevgisiyle ve vatana hizmet etme sevinciyle çok çalışkan olmaları, ilimlere sarılmaları ve yetişmiş bireyler olarak medeniyet doğrultusunda ilerleyerek geleceğin modern Osmanlı ülkesini kurmalarıydı²³. Dahası Trablusgarp Savaşı (1911-1912), Balkan Savaşları (1912-1913) ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918); yeni bir Türk kimliği yaratma çabalarını beraberinde getirdi ve toplumun geleceği açısından çocuklara daha da önem verilmesi sonucunu doğurdu. Hatta İttihat ve Terakki'nin onları militarist bir kaynak olarak algılamasına da neden oldu. Devletin kurtuluşunun modernleşme ve Türk milliyetçiliği ile gerçekleşeceğini savunan İttihat ve Terakki Fırkası ideolojisi, çocuğu ve çocukluğu inşa ederken bu savaşları etkili bir biçimde araçsallaştırdı²⁴. Dönemin çocuk dergileri ve ders kitapları da incelendiğinde çocuklara millî bilincin ve vatanseverlik duygusunun aşılanmaya çalışıldığı açıkça görülmektedir²⁵.

Türkiye’de 1923’te ilan edilen Cumhuriyet sonrası, İttihat ve Terakki’den alınan miras sürdürülecekti. Nitekim dönemin müfredatları, eğitimle ilgili raporları, süreli yayınlar ve ders kitapları incelendiğinde bu doğrusalığı

ve **Literatürü**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi A.B.D., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012, s.42.

²¹ M. Serhan Yücel, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Anaokulları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 9, S 43, 2016, s.996; Türk, a.g.m., s.165; Güdek, a.g.t., s.42.

²² Füsun Üstel, **Makbul Vatandaşın Peşinde, II. Meşrutiyet’ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s.30.

²³ Yılmaz’ın, Osmanlı kimliğini 1869-1908 yılları arasındaki Türkçe çocuk gazeteleri üzerinden ahlak, ilim, dil, tarih ve coğrafya unsurları bağlamında ulaştığı kapsayıcı sonuçlar için bk. Yılmaz, a.g.e., s.287 ve sonrası.

²⁴ Gürkan, “Türk Modernleşmesinde ve Kültür Tarihinde Çocuk ve Çocukluk Algısı”, s.67.

²⁵ Fatih Tuğluoğlu, “II. Meşrutiyet Döneminde Milliyetçi Bir Çocuk Dergisi: Talebe Defteri (1913-1919)”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C 15, S 30, 2015, s.99-139; Mehmet Özdemir, “Balkan Savaşları’nın Çocuk Oyunlarına Yansımaları ‘Çocuk Duygusu’ Örneği”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, C 4, S 2, 2015, s.634-657; Ahmed Rasim, **Resimli ve Haritalı Tarih-i Osmânî, İkbâl Kütübhanesi**, İstanbul 1329/1913; İhsan Şerif, **Tarihde İlk Adım**, Cilt 1, Maarif-i Umumiye Nezareti, Ankara 1331/1915.

görebiliriz. Ancak cumhuriyetin ilk yıllarında ilköğretime öncelik tanındığı için erken çocukluk eğitimi meselenin odak noktasında yer almamıştı²⁶. Ünlü eğitimci John Dewey'in görüşlerinden yararlanan Cumhuriyet hükûmetinin İttihat ve Terakki'den belki de en önemli farkı, laik dünya görüşünün daha baskın olmasıydı. Dewey'in Türkiye'de eğitime dair 1924 tarihli raporunda çocukların çağdaş, özgür ve laik bir biçimde yetişmesi gerektiğini vurgulanmıştır²⁷.

Ulus egemenliği anlayışına göre kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün modern bir ulus devlet yaratma idealini taşımaktaydı. Ancak bu idealin gerçekleşmesi ve sürdürülebilmesi bu ideale uygun, eski anlayıştan tamamen farklı yeni kuşaklar yaratılması ile mümkündü. Dolayısıyla Cumhuriyet rejiminin “çocuk” meselesi önceki dönemin aksine daha öncelikli bir mesele durumundaydı. Nitekim 1926 tarihli medeni kanununun 27. maddesi “Şahsiyet, çocuğun sağ olarak tamamiyle doğduğu andan başlar ve ölüm ile nihayet bulur. Çocuk sağ doğmak şartıyla ana rahmine düştüğü andan itibaren medeni haklarından istifade eder” diyerek çocuk haklarına vurguda bulunmuştur²⁸.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ulusal kültürü inşa edebilmenin yollarından biri alfabe ve dil çalışmaları iken diğeri de tarih çalışmalarıydı. Bu durum aslında Batı'daki sanayileşme, kapitalizm ve uluslaşma sürecinin Türkiye'deki benzer bir yansımasıydı. Öztan'ın anlatımıyla, “Postman'ın dillendirdiği üzere kapitalist matbaanın hızlı gelişimi, Latincenin ve kısmen diğer “kutsal diller”in eski önemini yitirmesi ve ulusal dillerin “canlanması”, okur-yazar kültürünün yeni formunu oluşturması, çocuklar ile yetişkinlerin konumlandırılmasında yeni bir çığır açmıştır²⁹.” Türkiye'de de modern çocukluğun inşası için okur-yazar kültürünün yeni bir biçiminin yaratılması gerekmektedir. Dolayısıyla çocuklar Latin harflerini öğrenerek yeni bir kimlik kazanacak ve modern batının bir parçası olacaklardı. Hatta Zürcher ve Akşin gibi yazarlar harf inkılabını ve ardından gerçekleşen dil devrimini, Türk

²⁶ Sevda Bekman, “Early Childhood Education on Turkey”, **International Perspectives on Research in Early Childhood Education**, Ed. Bernard Spodek, Oliva N. Saracho, Information Age Publishing, United States of America 2005, s.335.

²⁷ John Dewey, **Türkiye Maarifi Hakkında Rapor (1924)**, Devlet Basımevi, İstanbul 1991, s.6-8.

²⁸ Bk. “**Türk Kanunu Medenisinin Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri**”, <https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat/Metin/5.3.743.pdf>, Erişim Tarihi: 25.09.2020.

²⁹ Öztan, **a.g.e.**, s.4-5.

toplumunu batıya yönlendirme, laikleşme ve uluslaşma yolunda atılan adımlardan biri olarak yorumlamaktadırlar³⁰.

Tarih alanındaki çalışmalar da uluslaşma ve laikleşme hedefi çerçevesinde gerçekleştirilmekteydi. Nitekim 19. yüzyılda ortaya çıkan, “ulusları tarih yoluyla inşa etmek düşüncesi” tarihe araçsal bir görev yüklemişti. Tıpkı harf inkılabına yüklenen görev gibi tarih alanındaki çalışmalara da yeni Türk kimliğinin oluşumunda görev düşmekteydi. Örneğin 1928 yılında Âfet İnan ile Mustafa Kemal arasında geçen bir konuşmada Fransızca coğrafya kitaplarının birinde, Türk ırkının sarı ırka mensup olduğu ve Avrupa zihniyetine göre ikinci (*secondaire*) nevî bir insan tipi olduğunun yazılı olması üzerine Mustafa Kemal’in bunu kabul etmeyerek Âfet İnan’a bu konu üzerinde çalışması direktifini verdiği bilinmektedir³¹. Dolayısıyla modern ve Batılı Türk kimliğinin inşasında tarih alanındaki çalışmalara da başvurulması gerekiyordu. Hatta 1930’lara gelindiğinde Batı’da “üstün ırk” ve “ırkçılık” düşüncesinin devletlerin temel politikası hâline gelmesine karşıt olarak yeni Türk kimliğinin inşasında tarih biliminin yanında antropoloji ve arkeolojiden de faydalanılmaya başlandı³². Ancak bu alandaki çalışmalardan önce ilk olarak harf inkılabına girişildi.

Cumhuriyet döneminde en önemli tartışmalardan biri alfabe konusunda yaşanmıştır. Dönemin başında yazarlar Arap harfleri ve Latin harflerine ilişkin pek çok makale kaleme almış ve konu hararetli bir biçimde tartışılmıştır. Yeni Türk harfleri resmen kabul edilmeden önce bu harflerin tanıtılması ve halkın öğrenmesi konusunda çalışmalar yapılmaktaydı. *Cumhuriyet* gazetesi, 1928 yılının Ağustos ayından itibaren Latin alfabesine geçiş sürecini başlatmıştır³³. Bu dönemde yeni Türk harfleri seferberliğinde memleketin her yerinde tüm vatandaşlar yeni harflerle meşgul olmaktadır³⁴. Gazetenin başyazarı Yunus Nadi de yeni harfleri savunduğu makalesinde Gazi Mustafa Kemal’in sözlerine atıfta bulunarak “Zorlukları hâletmeyi bilen

³⁰ Zürcher, a.g.e., s.277-279; Akşin, a.g.e., s.208-209.

³¹ Âfet İnan, “Atatürk ve Tarih Tezi”, *Belleten*, C 3, S 10, 1939, s.244.

³² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. **Birinci Türk Tarih Kongresi-Konferanslar Müzakere Zabıtları**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010; **İkinci Türk Tarih Kongresi**, Devlet Basımevi, İstanbul 1937.

³³ Ayla Acar, “Türkiye’de Latin Alfabesine Geçiş Süreci ve Gazeteler”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, S 41, 2012, s.10.

³⁴ **Cumhuriyet**, 14 Eylül 1928, s.4; **Cumhuriyet**, 25 Eylül 1928, s.1.

büyük Türk milleti bu yeni yazıyı pek az zamanda kendi hayatına tatbik etmekteki muvaffakiyeti ile de dünyayı şaşırtacaktır” demiştir³⁵.

Cumhuriyet gazetesinin en önemli hedeflerinden biri de yeni rejimin ulaşmayı hedeflediği yeni kimliğe bağlı olarak çocuklara ve öğrencilere yeni harfleri ve alfabeyi sevdirmek ve bir an önce öğrenmelerini sağlamaktı. Gazete bu doğrultuda yeni harflerin tanıtıldığı pek çok haberde yeni harfleri ve alfabeyi çocuk-öğrenci görseli kullanarak vermektedir³⁶. Gazetede okuryazarlık seferberliği çerçevesinde açılan Millet Mekteplerinin amacına ilişkin “Memlekette okuma yazma bilmeyen bir tek fert kalmayacak” ifadesi kullanılmıştır³⁷. Gazete tüm devrimlerde olduğu gibi harf devrimi konusunda da büyük çaba gösteriyordu. Örneğin, “Küsme Çalış!” başlıklı yazıda “... Bu harf inkılâbı sen okuyasın diye, senin çocukların, torunların okusunlar diye yapıldı” denilmiştir³⁸.

Cumhuriyet rejiminin çocuklara verdiği önemin göstergelerinden biri de 23 Nisan’ın “Çocuk Haftası” olarak kutlanmaya başlanmasıdır. Aslında “Çocuk Bayramı” fikri İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından II. Meşrutiyet Dönemi’nde icat edilmiş ve ilk kez 2 Mayıs 1916 tarihinde kutlanmıştır³⁹. Yeni Türk devletinin ilk bayramı olarak 23 Nisan 1921 yılında kabul edilen Hâkimiyet-i Milliye Bayramı’nın 23 Nisan 1922’de Ankara’da yapılan ilk kutlamalarından itibaren çocukların ön plana çıkmasıyla Mustafa Kemal’in de desteğini alan Himaye-i Etfal Cemiyeti, 23 Nisan 1923’te cemiyet adına yardım toplamaya başladı⁴⁰. Cemiyet, 1925’ten itibaren 23 Nisan gününü “Himaye-i Etfal Günü” olarak ilan etti ve ertesi yılın 23 Nisan’ını “Himaye-i Etfal Günü” yerine “Çocuk Günü” olarak isimlendirdi⁴¹. Hâkimiyet-i Milliye Bayramı, 1927’den itibaren Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyetinin öncülüğünde oldukça kapsamlı hâle getirildi ve 1929 yılında Çocuk Haftası’na dönüştürüldü⁴². Genelde millî bayramlar özelde ise Hâkimiyet-i Milliye

³⁵ Yunus Nadi, “Yeni Yazı”, *Cumhuriyet*, 12 Teşrinisani 1928, s.1.

³⁶ *Cumhuriyet*, 16 Eylül 1928, s.1; *Cumhuriyet*, 21 Eylül 1928, s.1.

³⁷ *Cumhuriyet*, 22 Teşrinisani 1928, s.1.

³⁸ “Küsme Çalış!”, *Cumhuriyet*, 4 Kanunuevvel 1928, s.1.

³⁹ Mehmet Ö. Alkan, “En Doğru Bildiğimizden Kuşkulananak-5. 23 Nisan’ın Gayri Resmî Tarihi”, *Toplumsal Tarih*, No 208 (Nisan), 2011, s.52.

⁴⁰ Mücahit Özçelik, “23 Nisan Çocuk Bayramı’nın Ortaya Çıkışı ve 1922-1929 Yılları Arasında 23 Nisan Kutlamaları”, *Gazi Akademik Bakış*, C 5, S 9, Kış 2011, s.265.

⁴¹ Alkan, a.g.m., s.55.

⁴² Makbule Sarıkaya, “Cumhuriyet Türkiye’sinin İlk Çocuk Haftası”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 25, S 75, 2009, s.465.

Bayramı çocukların kamusal alanda görünürlüğüne artırmakla birlikte onların siyasal katılımını da hedeflemekteydi. Dolayısıyla çocuklar, millî egemenliğin sembolü ve bunun gelecekteki garantisi konumuna erişiyordu. Nitekim gazetelerde çocuklarla ilgili tüm haberler, makaleler ve kullanılan görseller aslında bunun bir izdüşümüydü. Himaye-i Etfal Cemiyeti ve Türk Ocağı gibi kuruluşların faaliyetlerinin gazetelerde neredeyse ülkedeki pek çok kurum ve kuruluşunkinden daha fazla yer alması bu durumu bize kanıtlamaktadır⁴³.

1933 yılına gelindiğinde yani Cumhuriyet'in ilanından on yıl sonra Himaye-i Etfal Cemiyetinin çocuk ve çocukluk meselesindeki durumu Kırklareli mebusu Dr. Fuat Bey'in aktardığına göre şöyleydi:

“...Himaye-i Etfal Cemiyeti on sene içinde 11.803 çocuğu himayesine almış, 72.475 çocuğa süt, 174.149 çocuğa ayakkabı, 7.385 çocuğa kasket, 15.674 çocuğa çorap, 14.303 çocuğa mektep levazımı vermiş, 149.137 çocuk muayene ve tedavi olunmuş, 5071 çocuğa nakden yardım yapılmış, 34.503 çocuk banyolardan istifade etmiş, 263 çocuk sünnet ettirilmiş, ebelerimiz 1.512 doğumda bulunmuş, 5.456 çocuk müessesata ve mekteplere yerleştirilmiş, muhtelif şekil ve suretlerle kendilerine yardım yapılan 52.622 çocukla beraber ceman 600.580 çocuğa faydalı olmuştur⁴⁴.”

Cumhuriyet döneminde çocuk, hakları olan bir varlıktır. Bu hakların en önemlilerinden biri de sağlık hakkıdır. Dahası bugünkü sağlık uygulamalarının temelini 1928, 1930 ve 1933 yıllarında yürürlüğe giren yasalar oluşturmaktadır⁴⁵. 1930'da yürürlüğe giren Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, doğum yapan anneler ve çocuklar için birtakım düzenlemeler getirmiştir. Bu kanuna göre doğum sayılarını artırma, çocuk ölümlerini azaltma, doğum yapan kadınların doğumdan önceki ve sonraki sağlıkları ve çalışma hayatı düzenlenmiş ve ayrıca devletin resmî kurumlarında doğum

⁴³ Bu tür haberler için bk. “Hayırperverlik”, **Cumhuriyet**, 25 Kanunusani 1929, s.1; “Çocuk Haftası Bugün Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 23 Nisan 1929, s.1; “Çocuk Haftasının İlk Günü”, **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1929, s.1; “Çocuk Haftası Nisanda Başlar”, **Cumhuriyet**, 25 Şubat 1929, s.1; “Çocuk Haftasına Hazırlık”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1929, s.1; “300.000 Çocuğa Yardım”, **Cumhuriyet**, 25 Mayıs 1933, s.3; “Darülâcezedede”, **Cumhuriyet**, 6 Ağustos 1939, s.7.

⁴⁴ Yunus Nadi, “Çocuklara Alâkamızın Bilançosu”, **Cumhuriyet**, 10 Kânunusani 1933, s.1.

⁴⁵ İsmail Ağırbaş, Yasemin Akbulut, Ömer Rıfık Önder, “Atatürk Dönemi Sağlık Politikası”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 48, Güz 2011, s.733.

yardımı mecbur kılınmıştır⁴⁶. 1936’da yayımlanan Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Teşkilât ve Memurin Kanunu’na göre, Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletinin gerekli görülen yerlerde doğum ve çocuk bakımevleri kurması da sağlanmıştır⁴⁷.

Cumhuriyet döneminde çocuğa rejimin geleceği doğrultusunda verilen öneme dair pek çok örneğe rastlamak mümkündür. Çocuğun ana-babanın olduğu kadar devletin de olduğunu savunan görüş, meseleyi devletin yaşamsal mahiyeti açısından ele almaktadır. *Cumhuriyet* gazetesinde buna dair örnek olarak gösterebileceğimiz bir makale de mevcuttur. Kâzım Nami, “Çocuk bir bakıma, ana babanıdır. Onu dünyaya getiren ana babadır; didinip uğraşarak yaşatan ana babadır... Ancak ana baba, bu işi bile, topluluk sayesinde, devlet organizasyonu sayesinde yapabilir. Devlet olmasaydı, çocuğu bugünün yaşayış yoluna koyacak, ona bugünün yaşayış yollarını öğretecek mektepler olmazdı. Öyleyse en doğru bakıma göre çocuk, devletindir” diyerek aslında çocuğun kamusal bir özne olarak algılanması gerektiğini iddia etmiştir⁴⁸. Nitekim Himaye-i Etfal Cemiyeti tarafından zaman zaman düzenlenen “gürbüz çocuk” müsabakaları aslında çocuk üzerinde kamusal otoritenin hissettirildiği müsabakalar olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁹. Çocuğun devletin mi yoksa onu dünyaya getiren anne ve babanın mı olduğu tartışmasında Ali Kâmi Akyüz, çocuğun münhasıran devletin olmadığı gibi yalnızca ailesinin de olmadığını, çocuğun sosyete [toplum] için dünyaya geldiğini ve bizden [anne-babadan] ve mektepten alacağı terbiye ve malumata göre gürbüz asker ve değerli vatandaş olacağını düşünmektedir⁵⁰. Akyüz’ün bu yorumu da aslında çocuğun, toplumun ve devletin beklentileri olduğu bir varlık olarak algılandığını göstermektedir. Çocuk meselesini hayati bir mesele olarak gören Büyük Millet Meclisi reisi Kâzım Bey bir makalede “Çocuk doğduğu günden

⁴⁶ *Cumhuriyet*, 17 Mayıs 1930, s.2; “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf>, Erişim Tarihi: 11.09.2020.

⁴⁷ “Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Teşkilât ve Memurin Kanunu”, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3337.pdf>, Erişim Tarihi: 11.09.2010.

⁴⁸ Kâzım Nami, “Çocuk Devletindir”, *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1932, s.3.

⁴⁹ “Gürbüz Çocuklar”, *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1932, s.1; “Haftanın Beşinci Günü”, *Cumhuriyet*, 28 Nisan 1932, s.6; “Çocuk Haftası”, *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1933, s.2; “Gürbüz Yavrular”, *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1934, s.3.

⁵⁰ Ali Kâmi Akyüz, “Aile Ocağı”, *Cumhuriyet*, 22 İkincikanun 1939, s.5.

itibaren çocukluk devresi olan 18 yaşına kadar çok dikkate tâbi tutularak istikbalde memlekete nafi bir uzuv olmak üzere yetiştirilmelidir” demiştir⁵¹.

Cumhuriyet rejimi içerisinde çocuklara verilen tarih ve vatandaşlık bilinci kapsamında sivil-modern özelliklerin yanı sıra askerî özellikler de ön plana çıkmaktadır. Örneğin gazetede bazı şiirlerde askerliğin yüceltiildiği, Türklerin kahraman ve cesur askerler olduğu ve çocukların şehitlere hürmet etmeleri gerektiği söylenmektedir⁵². Çocuklara askerlik bilincinin ve vatansızlık duygularının verilmesinin yanı sıra demokrasi ve cumhuriyet bilinci ile de donanması gazete yazarlarının öncelikli meseleleri arasındaydı. Örneğin Ağaoğlu Ahmed’in yazdığı “Demokrasiye Doğru” isimli makalede yazar, okul kitaplarına aşk ve zevk şiirleri yerine demokrasi ve cumhuriyet zihniyetini kuvvetlendirici yazılar konulması gerektiğini savunmuştur⁵³. Ancak Cumhuriyet rejimi içerisinde halledilmesi gereken meseleler bundan daha karmaşık ve zor gözükmekteydi. Çünkü yeni bir toplum inşası söz konusu olmasının yanı sıra bunun nasıl formüle edileceği de önemliydi.

II. Eğitim Sistemi İçinde Çocuk ve Çocukluk

1923’te kurulan Cumhuriyet’te yöneticiler, modernleşme paradigmasını ve ulus devlet anlayışını sistemin temeli olarak inşa etmişlerdi. Atatürkçü düşünce sistemi de bu yeni Türk cumhuriyetinin ülkesini ve milletini modernize etmek için formüle edildi⁵⁴. Yeni anlayışın en önemli özelliklerinden biri de eğitim sistemini laik ve ulusal çerçeveye oturtmaktı. Aslında bu eski ve geleneksel yapının tümüyle reddi anlamına gelmekteydi. İttihat ve Terakki Dönemi’nde Maarif Vekâletinin denetimi altına alınan eğitim sistemi, 1924 Mart’ında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bütünüyle laikleştirilmişti⁵⁵. Kız ve erkek tüm öğrencilerin ve yurttaşların yeni paradigmaya uygun biçiminde eğitimden geçirilmesi sistemin devamı için zorunluydu.

⁵¹ A. Kâzım, “Çocuk Meselesi Bizim İçin Hayat Meselesidir”, **Cumhuriyet**, 23 Nisan 1933, s.1-2.

⁵² Bu şiirler için bk. “Askerlik!”, **Cumhuriyet**, 27 Temmuz 1933, s.5; “Şehitlere Hürmet!”, **Cumhuriyet**, 12 Ağustos 1933, s.5; “Türk Askeri”, **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 1934, s.7.

⁵³ Ağaoğlu Ahmed, “Demokrasiye Doğru”, **Cumhuriyet**, 5 Kanunuevvel 1934, s.3.

⁵⁴ Suna Kili, **The Atatürk Revolution: A Paradigm of Modernization**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s.41.

⁵⁵ Eric Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, Çev. Yasemin Saner, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s.277.

Yeni rejim sadece erkek çocuklarına değil kız çocuklarına da her bakımdan önem vermekteydi. Örneğin *Cumhuriyet* gazetesi 10 Teşrinisani 1928 tarihli sayısının ilk sayfasında Himaye-i Etfal Cemiyetinin kız öğrencilere yaptığı yardıma dair bir habere de rastlanmıştır⁵⁶.

Cumhuriyet gazetesinde gayrimüslim mekteplerde okuyan çocuklara ilişkin de zaman zaman haberlere yer verilmiştir. Bu haberlere genellikle millî konular çerçevesinde yer verilmekteydi. Bu doğrultuda yayımlanan bir haberde, Arnavutköy Rum mektebinde 23 Nisan Çocuk Haftası'nı kutlamak amacıyla gerçekleştirilen temsil hakkında bilgilere yer verildiği görülmektedir⁵⁷. Bir başka haberde ise Beyoğlu Rum kız orta mektebinde “İstiklâl Marşı”nı Türk kızı gibi okuyan Rum kızları”ndan bahsedildiği görülmektedir⁵⁸.

Yeni Türkiye’de bu dönemde çocuklar kadar annelerin eğitimine de önem verilmekteydi. Örneğin ilk kez 1929 yılında başlayan Çocuk Haftası’nda İstanbul Türk Ocağı’nın hazırlıkları doğrultusunda konferanslar, müsamereler, balolar ve sergiler gibi etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda çocukların yetiştirme tarzlarının annelere öğretilmesine yönelik konferanslar verildiği görülmektedir⁵⁹. *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan pek çok haberde çocuk; dünyayı keşfetmeye meraklı ve sorgulayan bir özne olarak nitelendirilmiştir. Buna dair bir haberde büyüklerin çocukların sorularından rahatsız olup azarlamamaları gerektiği ifade edilmiş ve çocukta merak duygusunun önemine dikkat çekilmiştir⁶⁰.

Gazetenin çocukları merak eden ve sorgulayan varlıklar olarak görülmesi gerektiği anlayışına bağlı olarak “Çocuklar itaate mecbur mudur?” sorusu akıllara gelmektedir. Bu konunun ele alındığı bir haberde itaate ve disipline dayanan eski eğitim usulleri âdeta aforoz edilmiştir⁶¹. Çocuğun modern dünyada yeni eğitim sistemi içerisinde korku ile itaat ettirilen değil kendi kendini idare edebilen bir insan olması gerektiğini savunan gazete buna ilişkin bir yazıda “Çocuğu korku ile itaate sevk etmek, çocuğun nefesine itimadını

⁵⁶ **Cumhuriyet**, 10 Teşrinisani 1928, s.1.

⁵⁷ “Arnavudköy Rum Mektebinde Bir Temsil”, **Cumhuriyet**, 30 Nisan 1937, s.6.

⁵⁸ “Ekalliyet Okullarında İstiklâl Marşını Türk Kızı Gibi Okuyan Rum Kızları”, **Cumhuriyet**, 23 İkincikanun 1938, s.8.

⁵⁹ “Çocuk Haftası, Meme Çocuğu, Mama Çocuğu, Oyun Çocuğu”, **Cumhuriyet**, 2 Nisan 1929, s.1.

⁶⁰ “Çocuklar Niçin Mütecessis Olur?”, **Cumhuriyet**, 3 Mayıs 1931, s.5.

⁶¹ “Çocuk İtaate Mecbur mudur?”, **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1931, s.5.

azaltır, kendi kendini idare eden bir insan olmaktan uzaklaştırır. Ceza korkusu ile itaat etmek çok kötü bir şeydir. Çocuk yaptığı işi korktuğundan değil, doğru olduğuna inandığından yapmalıdır.” denilmiştir⁶².

Dönemin ünlü yazarlarından Peyami Safa da disiplin, itaat ve terbiye gibi konulara özenle eğilmiştir. Safa, bu konuda yazdığı “Sıkı Disiplinden Hür Disipline” isimli makalesinde “Otoriteye dayanarak çocuğun üstüne dışarıdan tesir eden disiplin, hiçbir mukavemete ve istisna tanımayarak, münakaşa edilmez bir istisna hâlinde, kendini zorla kabul ettirir; hâlbuki hürriyet usulünü tercih eden disiplin, çocuktan körü körüne itaat değil, anlayış ister.” diyerek çocuk eğitiminde otoriter tutum yerine özgürlüğü savunmuştur⁶³. Günümüz eğitim sisteminin bile henüz tam anlamıyla başaramadığı bir olguyu o günün koşullarında dile getirmek kayda değer bir gelişme olarak nitelenmelidir. Nitekim bugünkü eğitim sisteminin dahi çocukların müstakil bir kişilik geliştirmelerine veya “öğrenci özerkliği”ne ne kadar önem ve dikkat arz ettiği tartışmalıdır.

Dönemin önemli aydınlarından Falih Rıfkı da bir makalesinde terbiye sistemini ele almış ve “Bugün Türkiye’nin her işinde olduğu gibi, terbiye işinde de en ilmî usul, ne Alman ne Fransız ne Amerikan usulü, Türkiye’nin şimdiki ihtiyaçlarına tam tamına uyan ve hemen cevap veren inkılâpçı usuldür” diyerek ülkenin politik, toplumsal ve ekonomik gerçekliklerine uygun, modern ve ilerlemeci bir anlayışla inkılâpçı bir yaklaşımı savunmuştur⁶⁴.

Türkiye’de bu dönemde öne çıkan faaliyetlerden biri çocuk kamplarıydı. Çocukların disiplin, terbiye ve eğitimleri için düzenlenen kamplar başından beri Avrupa’daki emsallerine yakın bir şekilde oyun ve eğlence şartlarına uygun olarak düzenlenmeye çalışılıyordu⁶⁵. Örneğin bu kamplardan biri olan Kızıltoprak’taki kampa ilk mekteplerde okuyan 208 öğrenci katılmıştır. 1 Temmuz’dan 1 Ağustos’a kadar süren kampa katılan öğrenciler Eminönü, Beyoğlu, Üsküdar ve Beşiktaş’tan seçilmiş, bir kısmı da Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından kampa dâhil edilmişlerdir. Kampın idare heyeti ikisi kadın altı öğretmen, bir kamp direktörü, iki doktor ve bir muhasebeciden

⁶² “Çocuk Kendi Kendini İdareye Alışmalıdır”, **Cumhuriyet**, 24 Mayıs 1931, s.5.

⁶³ “Peyami Safa, Sıkı Disiplinden Hür Disipline”, **Cumhuriyet**, 29 İkincikanun 1938, s.3.

⁶⁴ “Taşra, Çocuğun Vereceği İmtihan, Mektebin Vereceği İmtihan”, **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1932, s.3.

⁶⁵ “Çocuk Kampları Meselesi”, **Cumhuriyet**, 12 Ağustos 1938, s.2.

oluşturulmuştu. Öğrencilerin kamp yaşamı ise sabah saat 7-8’de kalkma, 8.30’da kahvaltı, 8.45’te bayrak merasimi, saat 10’a kadar bahçede istirahat, mütalaa, hikâye, tabiat tetkiki, 10’dan on buçuğa kadar deniz banyosu, 12’de öğle yemeği, saat 15’e kadar uyku ve istirahat, 16’da hafif oyunlar, 16.30’da kahvaltı, 18’e kadar deniz banyosu yapamayacak durumda olanlar için kamp dâhilinde banyo, 20’de akşam yemeği, 21’e kadar radyo ve sonra da uyku olarak planlanmıştı⁶⁶. Florya da önemli kamp alanlarından biriydi. Çadırlarda kalan çocuklar, burada da bol hava ve bol gıda alarak oyun ve jimnastik ile türlü etkinlikler yapmaktaydı⁶⁷.

Cumhuriyet döneminde çocuk kamplarının yanı sıra “azat obaları” adı altında sağlık kampları da oluşturulmuştur. Azat obaları, okulların “azat” yani tatil döneminde çocukların sağlığını korumak ve sağlıklı nesiller yetiştirmek amacıyla Trakya’da açılan bir tür sağlık kampı olarak karşımıza çıkmaktadır⁶⁸. *Cumhuriyet* gazetesinde Mürefte’de açılan bir azat obası ile ilgili haberde obanın amacı; “Oba, mıntıkamız köylerinden getirilen, fakir, kimsesiz ve bakımsız çocukların ilk mekteplerinin tatil devresi müddetince muallimlerinin nezareti altında muntazam hayat şartları dairesinde bol gıda, temiz hava ve tam bir istirahatten sonra yuvalarına bir sıhhat ve neş’e ile dönmelerini temin etmek” olarak açıklanmıştır⁶⁹.

1930’lu yıllarda, yoksul çocukların eğitimi ve bakımı doğrultusunda Çocuk Kütüphaneleri de açılmıştır. Örneğin Çocuk Esirgeme Kurumunun açtığı bir çocuk kütüphanesinde, kütüphaneye devam eden yoksul çocuklara her akşam on sekizde, bisküvi, incir ve üzüm gibi yerli ürünlerden oluşan bir kahvaltı da temin edilmekteydi. Ayrıca kütüphaneden çıkan çocukların oyun oynamaları ve eğlenmeleri amacıyla çocuk bahçeleri de bulunmaktaydı⁷⁰. Gazetenin eğitim alanında çocuk ve çocukluk meselesine ilişkin haber ve söylemleri oldukça geniş kapsamlıyken sosyo-kültürel meselelerde de bundan geri kalmamıştır. Tarihsel olarak gazete, çocukların sosyo-kültürel konumunun genel bir fotoğrafının çekilmesi bakımından önemli bir veri

⁶⁶ “İlkmektep Yavrularının Kampında Bir Saat”, *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 1936, s.5.

⁶⁷ “Florya Çocuk Kampında”, *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 1938, s.7; Hasan Bedreddin Ülgen, “Floryada... Çocuk Kampı”, *Cumhuriyet*, 25 Temmuz 1939, s.7.

⁶⁸ Murat Burgaç, “Cumhuriyet Döneminde Trakya’da Örnek Bir Sağlık Kampı Uygulaması: Azat Obaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C 27, S 81, 2011, s.651.

⁶⁹ “Mürefte Azad Obası Açıldı”, *Cumhuriyet*, 12 Ağustos 1938, s.2.

⁷⁰ “Çocuk Misafirhanesi”, *Cumhuriyet*, 30 Mayıs 1939, s.5. Diğer bir haber için bk. Salâhaddin Güngör, “Dizdarye Çocuk Bahçesi”, *Cumhuriyet*, 21 Haziran 1939, s.7.

kaynağıdır. Gazetede buna ilişkin haberlerin içeriği ve yoğunluğu bize bu olguyu açıklamaktadır.

III. Sosyo-Kültürel Alanda Çocuk ve Çocukluk

Yeni Türkiye'nin temel paradigması kadın-erkek, çocuk-genç-yaşlı, köylü-şehirli ayrımı fark etmeksizin bütüncül bir kalkınma anlayışını içermekteydi. Cumhuriyet'in bu halkçı ve ulusçu düşüncesi ülkede birliğin sağlanmasında önemli bir işleve sahipti⁷¹. Cumhuriyet Türkiye'sinde 1920'ler ve 1930'lar itibarıyla toplumsal alanda çocuğun görünürlüğü artmaya başlamıştır. Dönemin gazetelerinden ve çocuk dergilerinden çocuğun toplumsal konumu hakkında fikir sahibi olunabilir. Ancak dönemin dergilerinde çocukluğa yönelik temel çelişki, "orta sınıf çocukluk" ile "yoksul çocukluk" arasındadır. Bu ikilemde 1930'lardan 1940'ların başlangıcına kadar, çocuk dergilerinde daha çok, çekirdek aile özellikleri gösteren ve toplumsal cinsiyetçi normları da içeren standart bir Cumhuriyet ailesinin erdemli çocuğu temsil edilmekte ve idealleştirilmeye çalışılmaktadır⁷². *Cumhuriyet* gazetesinde de inşa edilmeye çalışılan çocukluk, Cumhuriyet rejiminin idealleriyle örtüşmektedir. Daha açık bir ifadeyle gazetede yeni rejimin değerleriyle donatılmış orta sınıf bir çocukluk inşa edilmeye çalışılmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan haber ve söylemlerden anlaşılacağı üzere gazete, bir yandan çocuk yoksulluğunun farkındayken bir yandan da yoksulluktan kurtulmuş orta sınıf bir çocukluğu idealize etmektedir.

1920'li yılların toplumsal yapısı içinde çok çocuklu aileler âdeta ilgi odağıdır. *Cumhuriyet* gazetesinin 4 Ağustos 1928 tarihli sayısında çok çocuklu ailelere ilişkin "Mühendis İsmet Bey yedi çocuk babasıdır" üst başlığı ile verilen haberde İsmet Bey'in Erkan-ı Harbiye'de yetmişmiş, mühendisliğe atanmış otuz dokuz yaşında yedi evlat sahibi bir aile reisi olduğu vurgulanmıştır. Haberin devamında, babanın bu yedi çocuğu yetiştirmesinin zor olacağı gerçeğinden hareketle en azından ilk iki büyük çocuğunun leyli mektebine meccani [ücretsiz] olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilerek

⁷¹ Kili, a.g.e., s.216.

⁷² Özge Ertem, *The Republic's Children and Their Burdens in 1930s and 1940s Turkey: The Idealized Middle-Class Children as the Future of the Nation and Image of 'Poor' Children in Children's Periodicals*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2005.

sosyal dayanışma anlayışı ortaya konulmuştur⁷³. Haberde aslında eğitilmiş ve çok çocuklu orta sınıf bir ailenin topluma örnek gösterildiği ve devletin de bu konuya sosyal bir mesele olarak önem vermesi gerektiği mesajı verilmeye çalışıldığı yorumu yapılabilir. Gazetede çok çocukluk meselesi ile ilgili bir makalede de çok çocuklu olmanın bir anneye getirdiği ağır yük ele alınmıştır. Devletin çok çocuklu ailelere Avrupa'daki gibi imtiyaz ve mükâfatta bulunması gerektiğini dile getiren bir kadının anlattıkları çarpıcıdır. Makalede, hem bir işte çalışan hem de çok çocuğu olan kadının “Hem içeride hem de dışarıda çalışan bir kadın, harp malûlü bir koca ile altı çocuğu, bu zayıf omuzlarında, daha kaç yıl aynı kuvvetle taşıyabilir?” satırlarına yer verilmesi bu önemli meseledeki hassasiyeti göstermektedir⁷⁴.

Gazete, çocukların giyinmesi ve barınması gibi konulara da önem vermiştir. Bu konuya gazetenin pek çok sayısında ilk sayfada rastlanılmaktadır. Örneğin 29 Teşrinievvel 1928 tarihli gazetede Kadın Birliği tarafından otuz beş öğrenciye elbise dağıtıldığına dair habere ilk sayfada yer verilmiştir⁷⁵. Çocukların giyimi ve diğer ihtiyaçları konusunda pek çok habere rastlamak mümkündür. Örneğin 1929 yılı Ocak ayında karakış ortasında çocukların giyimi meselesi ülkenin en önemli meselelerinden birisi olarak görülmüştür⁷⁶.

Gazetede yine İstanbul'daki binlerce aç çocuk hatırlatılarak “Bir aç yavruyu doyurmak için günde yedi buçuk kuruş vermez misiniz?”⁷⁷ denilerek halka, kişi ve kurumlara şefkat, merhamet ve yardım çağrısında bulunulduğu pek çok habere rastlamaktayız. Çocukların sağlığı ve gıdaya erişimi ülke için hayati meselelerden biriydi. 24 Kânunusani 1928 tarihli bir haberde; bir sene zarfında İstanbul'da 3359 çocuğun öldüğü, bu sayının toplam ölüm sayısının dörtte birine karşılık geldiği ve bu ölümlerin başlıca sebeplerinden birinin gıdasızlık olduğu vurgulanarak “Bu yavruya yardım için daha tereddüt edecek miyiz?” denilerek çağrıda bulunulmuştur⁷⁸. “Bugünün küçüğü yarının büyüğüdür” sloganını güçlü bir biçimde vurgulayan gazete, bir milyona yakın

⁷³ **Cumhuriyet**, 4 Ağustos 1928, s.5.

⁷⁴ Salâhaddin Güngör, “Çok Çocuklu Annelere Verilecek Mükâfat”, **Cumhuriyet**, 11 İkincikanun 1939, s.8.

⁷⁵ **Cumhuriyet**, 29 Teşrinievvel 1928, s.1.

⁷⁶ “Acıyın Aç Yavruya”, **Cumhuriyet**, 8 Kânunusani 1929, s.1.

⁷⁷ **Cumhuriyet**, 13 Kânunusani 1929, s.3; **Cumhuriyet**, 16 Kânunusani 1929, s.1;

Cumhuriyet, 17 Kânunusani 1929, s.1; **Cumhuriyet**, 19 Kânunusani 1929, s.1.

⁷⁸ “Daha Tereddüt Edecek miyiz?”, **Cumhuriyet**, 24 Kânunusani 1929, s.1.

nüfuslu İstanbul'da 6.000 civarındaki aç yavrunun beslenme ihtiyacının karşılanamamasını hayret verici bir durum olarak görmüştür⁷⁹. *Cumhuriyet* gazetesi çocuklar için çocuk haftasında Himaye-i Etfal Cemiyetine bir yardım sütunu açmıştır. “Kimsesiz çocuklar için ne mümkünse veriniz” denilerek bugünün çocuklarının yarının büyükleri olduğu vurgulanmıştır⁸⁰. Bir başka haberde ise “Kimsesiz çocuklar, sizin çocuklarınızdır” denilmiştir⁸¹.

Gazetede çocukların giyim kuşam meselesine de pek çok haberde yer verilmiştir. Örnek bir habere ait fotoğrafta Faslı çocuklar yoksul ve modern dünyaya uygun olmayan kıyafetleriyle görülmektedir ve bu durumun ülkenin Fransız ve İspanyol himayesinde yarı müstakil bir İslam devleti olmasından, taassup ve fikren gerilikten kaynaklı olduğu ifade edilmiştir⁸². Burada dikkati çeken nokta, gazetenin bu haberindeki söyleminin Türkiye'deki siyasi rejimle doğrusal özellik göstermesidir. Başka bir deyişle, çocuk ve çocukluk meselesinde de gazete -tıpkı diğer meselelerde olduğu gibi- açık bir biçimde seküler ve ulusçu bir tavır takınmıştır. 23 Nisan Bayramı'ndan bir gün sonraki *Cumhuriyet* gazetesi çocuk korunması, bakımı ve çocuk yoksulluğu konusuna beşinci sayfasının tamamını ayırmıştır. “İstanbul'un Kenar Mahallelerindeki Çocuklar,” “Aç ve Çıplak Çocuklar”, “Çocukları Koruyunuz”, “Çocuğu Himaye Mes'eleşi” ve “İştirakten Kaçınma Çünkü...” başlıklarıyla yapılan haberler ile bu konu ele alınmıştır. Gazete bu sayfada, aç ve çıplak çocuklar için “Bunlar çikolatanın ismini bile bilmezler, bisküviyi tanımazlar, yiyecek lokmaları bile yoktur...” ifadelerine yer vermiş ve okuyucularına şöyle seslenmiştir: “Bunların derdi, sizin derdinizdir!”⁸³

⁷⁹ “Bugünün Küçüğü Yarının Büyüğüdür!”, *Cumhuriyet*, 25 Kânunusani 1929, s.1.

⁸⁰ “Bugünün Çocukları Yarının Büyükleridir”, *Cumhuriyet*, 28 Mart 1929, s.1.

⁸¹ “Kimsesiz Çocuklar Sizin Çocuklarınızdır”, *Cumhuriyet*, 30 Mart 1929, s.2.

⁸² *Cumhuriyet*, 8 Kânunusani 1931, s.5. Gazetenin gösterdiği örnek çocuk giyimleri için bk. “Çocuk Elbiseleri”, *Cumhuriyet*, 25 Kânunusani 1931, s.5; “Yavrulara Bahar Pardestüleri”, *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1932, s.5.

⁸³ *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1929, s.5.

Görsel 1. “İstanbul’un Kenar Mahallelerindeki Çocuklar”⁸⁴

Gazete, pek çok haberde kimsesiz çocuklara yer vermiştir. Anne-babaların kabahatlerinin bu çocuklara yüklenemeyeceği söylenerek toplumun bu çocuklara bakmaya mecbur olduğuna işaret edilmiştir⁸⁵. Çocuklarla ilgili bir başka mesele fuhşa düşen kız çocuklarının kurtarılması meselesidir. Mümtaz Faik’in bir yazısında fuhşa düşen kız çocuklarını kurtarmanın vazife olduğuna dikkat çekilmiş, kız çocuklarının kurtarılması için islahahaneler kurulması gerektiği ve bunun devletin vazifesi olduğu vurgulanmıştır⁸⁶.

Abidin Daver, Cumhuriyet’in 26 Nisan 1929 tarihli sayısındaki “Onları da düşünelim!” başlıklı yazısında Çocuk Bayramı’nın sosyal boyutlarını ele alan kısa ama dikkat çekici bir yazı kaleme almıştır. Daver, yazısında Çocuk Bayramı’nın gösterişten ibaret olmamasını ve bu bayramın zengin, orta hâlli ve sıhhatli çocuklara özgü kalmaması gerektiğini ifade etmiştir. Dahası “ağlayan, ızdırap çeken bedbaht çocuklarımızın da gözyaşlarını silmek, acılarını dindirmek, kederlerini avutmak vazifemizdir” diyerek meselenin sosyo-ekonomik boyutuna dikkati çekmiştir⁸⁷.

Cumhuriyet döneminde -yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere- çocuk yoksulluğu ve çocuk suçluluğu sosyolojik bir problem olarak

⁸⁴ Cumhuriyet, 24 Nisan 1929, s.5.

⁸⁵ “Metruk Çocuklar”, Cumhuriyet, 27 Nisan 1929, s.5.

⁸⁶ Mümtaz Faik, “Fuhşa Düşmüş Kız Çocuklarını Kurtarmak Vazifemizdir”, Cumhuriyet, 28 Nisan 1929, s.5.

⁸⁷ Abidin Daver, “Onları da Düşünelim”, Cumhuriyet, 26 Nisan 1929, s.2.

çözülme bekliyordu. Nitekim dönemin rakamları da bunu doğrulamaktadır. Safaeddin Karanakçı'nın *Cumhuriyet* gazetesinde “Çocuk Bayramı ve Sokak Çocukları” isimli makalesinde birtakım rakamları görmemiz mümkündür. Karanakçı, Hilmi Malik'in yazdığı “Türkiye’de Suçlu Çocuk” isimli kitaba dayanarak aktardığı verilere göre; 1931 senesi Türkiye hapishanelerindeki 24.000 mahkûmdan 1.932’si 14-18 yaş arasındaki çocuklardır. Bu çocuklardan 98’i anasız, 279’u da babasızdır. Bunlardan 224’ü bir müddet mektebe gitmiş, 470’i hiç mektebe gitmemiştir⁸⁸. Bu sayılar, mevcut durumun ciddiyetini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Cumhuriyet gazetesi, çocuk konusunda dünyadaki gelişmelere de açık bir tutum sergilemekteydi. Örneğin bir haberde İngiltere’de kazaların önüne geçmek için mekteplerde çocuklara sokakta nasıl yürüneceğine dair ders verildiği bilgisi verilmiştir⁸⁹. “Dünyada neler oluyor” başlığı altında dünyada çocuklarla ilgili bir başka haberde de; Tuna Nehri’nde eksi beş derece soğukta annesi tarafından banyo yaptırılan iki yaşında bir çocuk haberi bir görsel eşliğinde paylaşılmış ve bu herkesin -bilhassa annelerin- tüyelerini ürpertecek bir şey olarak nitelenmiştir⁹⁰. Ancak gazetede dünyadaki çocuklarla ilgili belki de en dikkat çekici haber ve yazı “Katil Çocuklar” başlığıyla yayımlandı. Avrupa’da o dönemde çocukların işlediği cinayetlerin ele alındığı yazıda “Henüz bebeği ile oynayacak çağda anasını öldüren kız, henüz 8-10 yaşında trenler bombalayan çocuklar bu cinayetleri niçin ve nasıl işliyorlar?” sorusunu dile getirmiş ve “İlim adamları derin bir merak ve endişe içinde soruşturuyorlar” denilmiştir. Bahsi geçen haber ve yazıda bu duruma ilk neden olarak; bu cinayetleri işleyen çocukların ana-babalarının umumi harbin ortamından dolayı ruh sağlıklarını kaybettikleri ve bu çocukların böyle ana-babalarından doğmuş bir nesil oldukları ileri sürülmüştür. İkinci neden ise -gazetenin sık sık dile getirdiği gibi- çocuğun korunmasına yönelik tüm propagandalara rağmen Avrupa’nın hiçbir yerinde çocuklara özen gösterilmemesidir⁹¹.

Cumhuriyet gazetesi, nüfus ve çocuk meselesine gösterdiği hassasiyet doğrultusunda “Cumhuriyet’in bakım öğütleri” adı altında, evlenen çiftlere

⁸⁸ Safaeddin Karanakçı, “Çocuk Bayramı ve Sokak Çocukları”, *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1938, s.5.

⁸⁹ “İngiltere’de Çocuklara Sokakta Yürümek Öğretiliyor”, *Cumhuriyet*, 3 Kânunuevvel 1928, s.3.

⁹⁰ “Dünyada Neler Oluyor”, *Cumhuriyet*, 27 Kânunuevvel 1928, s.3.

⁹¹ “Katil Çocuklar”, *Cumhuriyet*, 9 Mayıs 1935, s.10.

“Vatanın şenlenmesi, yükselmesini ve kuvvetlenmesini isteyen Türk kızları ve delikanlıları düğün günlerinde birbirlerine: ‘En az dört evlat’ yetiştirmek yeminini versinler!” öğüdü veriliyordu⁹².

Cumhuriyet gazetesinde çocukluk çağının en önemli meselelerinden birinin “oyun oynamak” olduğu sıklıkla vurgulanmıştır. Gazeteye göre çocuğun yeri, sokakta çalışmak yerine arkadaşlarıyla oyun oynamaktır. Çocuğun muhakkak arkadaşlara ihtiyacı olduğunu vurgulayan bir haberde bazı annelerin bu ihtiyacı kabul ettiği, bunun için komşudan arkadaşlar bulduğu veya çocuğun gidip onlarla oynamasına izin verdiği bazı annelerin ise çocuğun terbiyesinin bozulacağı gerekçesiyle izin vermediği söylendikten sonra “Çocuğu tedricen hayata alıştırmak lâzım. Bunun ilk vasıtası da oyun arkadaşlarıdır... Çocuğu arkadaşsız bırakmak, çocuğu manen bedbaht etmektir” tespiti yapılmıştır⁹³.

Mefharet Münif, yukarıdaki açıklamayla aynı doğrultudaki bir makalesinde ebeveyn ve mürebbilerin çocuklara karşı vazifelerini oyun ve eğlence şeklinde yaptıklarını gerektğini söylemiştir⁹⁴. Çocuklar için oyun dendiğinde akla ilk gelen oyuncaklardır. Cumhuriyet döneminde çocuk oyuncaklarına da büyük önem verildiği görülmektedir. Ancak bu konuda ciddi bir sorunla başa çıkılmaya çalışılıyordu. O da ülkedeki çocuk oyuncakları konusundaki yetersizlikti. Çocukların oynadığı oyuncaklar büyük ölçüde başka ülkelerden ithal edilmekteydi. Hatta Aydın’da bir öğretmen çocuklar için oyuncaklar üretmiş ve bunun yapılabileceğini göstermişti. Çocuk oyuncaklarında ithalattaki tablo şu şekildeydi: 1928 yılı için 305.001 lira ve 151.254 kilo; 1929 yılı için 409.638 lira ve 117.529 kilo; 1930 yılı için 225.285 lira ve 78.273 kilo; 1931 yılı için 171.283 lira ve 75.612 kilo⁹⁵.

Gazetede çocuk oyunları ve oyuncakları ile ilgili pek çok makale ve habere yer verilmiştir. Bu konuda Hilmi Malik Evrend’in “Oyuncakların Rolü” isimli makalesi en dikkat çeken makalelerden biridir. Evrend, bahsi geçen makalede oyunun çocuğun kişiliğinin iyice inkişaf etmesine, çocuğun içinde yaşadığı dünyaya kendini adapte etmesine hizmet ettiğini söyleyerek iyi ve mutlu bir ergenliğin temelini çocuklukta kurulduğunu vurgulamıştır⁹⁶.

⁹² “Doğum Artırma İşi”, *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1929, s.5.

⁹³ “Çocuğun Oyun Arkadaşları”, *Cumhuriyet*, 1 Mart 1931, s.5.

⁹⁴ Mefharet Münif, “Çocuk ve Oyun”, *Cumhuriyet*, 22 Nisan 1933, s.3.

⁹⁵ “Çocuk Oyuncaklarına Milyonlar Veriyoruz”, *Cumhuriyet*, 15 Nisan 1933, s.5.

⁹⁶ Hilmi Malik Evrend, “Oyuncakların Rolü”, *Cumhuriyet*, 2 İkincikanun 1937, s.8.

Çocukların oyun hakkını savunan en önemli makalelerden biri de Ali Kâmi Akyüz'ündür. Akyüz, o dönemden otuz kırk yıl öncesine kadar despotik idarelerin çocukların teneffüs zamanlarını bile disipline etmek istediklerini ve o anlayışla yetişmiş olanların yeni terbiye sistemini ve çocukların oyun hakkını hâlâ hazmedemediklerini söylemiştir⁹⁷. Akyüz, bir başka makalesinde de mekteplerde otoritenin otoriterizm biçiminde değil saygı ve sevgi esasları dâhilinde oluşturulması gerektiğini savunmuştur⁹⁸.

Cumhuriyet gazetesi çocuk ölümleri meselesinde de büyük bir hassasiyet göstermekteydi. Savaşlardan çıkmış Türk toplumunun sağlık konusundaki problemlerinin acilen çözülmesi gerekliydi. *Cumhuriyet* gazetesi başyazarı Yunus Nadi, bir makalesinde bu konuyu ele almıştır. Gazetenin aynı zamanda başmakalesi olan “Çocuk Ölümlerini Nasıl Azaltabiliriz?” isimli makalede Nadi, çocuk ölümlerini sadece Sıhhiye Vekâletinin değil tüm devletin ve milletin ele alması ve çocuk ölümlerinin önüne geçmek için bütün aileleri aydınlatmak gerektiğini söylemiştir⁹⁹. *Cumhuriyet* gazetesi, çocukların sosyal anlamda gelişimine yalnızca gazetede ki haberler ve makalelerle değil çeşitli etkinliklerle de destek vermiştir. Gazete, çocuklara bu müjdeyi 16 Nisan 1937 tarihli sayısında ilan etmiştir¹⁰⁰. Bu doğrultuda 23 Nisan Çocuk Haftası'nda İstanbul civarındaki üç bin çocuğa bedava sinema gösterimi gerçekleştirilmiştir¹⁰¹.

Çocuklar yalnızca iç siyasi ve toplumsal olaylardan değil, dünya siyasetinin gidişatında da etkilenmiştir. 1939 Eylül'ünde başlayan İkinci Dünya Savaşı'ndan çocuklar da doğrudan etkilenmiştir. Savaş nedeniyle pek çok çocuk hayatını kaybetmiş, yaralanmış ya da yerinden yurdundan olmuştur. *Cumhuriyet* gazetesinde 8 Eylül 1939 tarihli bir haberde çocukların ve bir kadının yer aldığı görselde “İngiliz gönüllü teşkilâtına mensup bir kadın, Londra'dan ayrılacak olan çocukların boynuna, gidecekleri yerleri gösteren etiketleri asıyor” ifadelerine yer verilmiştir¹⁰².

⁹⁷ Ali Kâmi Akyüz, “Oyun Hakkı”, *Cumhuriyet*, 29 İkincikanun 1939, s.3.

⁹⁸ Ali Kâmi Akyüz, “Mekteb Otoritesi”, *Cumhuriyet*, 8 Şubat 1939, s.3.

⁹⁹ Yunus Nadi, “Çocuk Ölümlerini Nasıl Azaltabiliriz?”, *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1934, s.1-3.

¹⁰⁰ “Küçükler Müjde”, *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1937, s.1; “Küçükler Bedava Sinema”, *Cumhuriyet*, 17 Nisan 1937, s.1; “Çocuklara Bedava Sinema”, *Cumhuriyet*, 18 Nisan 1937, s.1; “3.000 Çocuğa Bedava Sinema”, *Cumhuriyet*, 22 Nisan 1937, s.1.

¹⁰¹ “Cumhuriyet Bugün 3.000 Çocuğa Bedava Sinema Gösteriyor”, *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1937, s.1.

¹⁰² “Muazzam Tahliye Plânı Nasıl Tatbik Edildi?”, *Cumhuriyet*, 8 Eylül 1939, s.3.

Görsel 2. İkinci Dünya Savaşı'nda Çocuklara Dair¹⁰³

Maarif Vekâleti, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi nedeniyle birtakım tedbirler almaya çalışmıştır. Bu tedbirler kapsamında mekteplerde çocukların korunması amacıyla “pasif korunma tedbirleri” alma yoluna gidilmiştir. Örneğin mekteplerde öğrencilerin ve öğretmenlerin birer gaz maskesi edinmelerine karar verilmiştir¹⁰⁴. Öğretmenlerin de bu doğrultuda öğrencilerin gaz maskesi temin etmelerine çabaladığı görülmektedir¹⁰⁵. Gazetenin yazarlarından Salâhaddin Güngör yazdığı makalede öğrencilerin gaz maskesi takmak zorunda kalmaları nedeniyle “Hayat merdiveninin ilk basamağında, havadan gelebilecek beklenmedik ölüm için şimdiden tedbirli bulunmak mecburiyetini hissetmek ne acı şey değil mi?” diyerek bu acı durumun zorluğunu dile getirmiştir¹⁰⁶.

¹⁰³ **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1939, s.3.

¹⁰⁴ “Mekteplerde Pasif Korunma Tedbirleri”, **Cumhuriyet**, 12 Birinciteşrin 1939, s.2; “İlk mekteplerimizde Pasif Müdafaa Tecrübesi Başladı”, **Cumhuriyet**, 2 Birincikanun 1939, s.1.

¹⁰⁵ Salâhaddin Güngör, “Mekteplerde Pasif Müdafaa”, **Cumhuriyet**, 16 Birinciteşrin 1939, s.2.

¹⁰⁶ Salâhaddin Güngör, Mekteplerde Pasif Müdafaa, **Cumhuriyet**, 16 Birinciteşrin 1939, s.2.

Çocukların İkinci Dünya Savaşı'ndan etkilendiği bir başka konu, savaşın etkileri nedeniyle gazetelerin sayfa sayılarının azalmasıdır. *Cumhuriyet* gazetesi Avrupa'da başlayan savaş nedeniyle, "Çocuklar İçin" isimli çocuk sayfasını savaşın daha ilk yılında üç ay süreyle yayımlayamamıştır¹⁰⁷.

IV. İktisadi Alanda Çocuk ve Çocukluk

Cumhuriyet döneminde çocukların hakları ile ilgili önemli yasal düzenlemelerden biri 1936 tarihli İş Kanunu'ydu. Bu kanunun 48. maddesine göre, "16 yaşı doldurmamış olan çocukların, herhangi işte olursa olsun, günde sekiz saatten fazla çalıştırılmaları yasaktır. Bunlardan ilk mektebe devam edenlerin, iş saatleri mektep saatlerine mâni olmayacak şekilde tanzim olunur ve ders saatleri sekiz saatlik çalışma müddetinin içinde sayılır." denilmiştir. Kanunun 49. maddesine göre ise "Maden ocakları işleri, kablo döşenmesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde, 18 yaşı doldurmamış erkek çocukların veya istisnasız her yaştaki kız ve kadınların çalıştırılmaları yasaktır." denilmiştir. 50. maddenin birinci bendinde de "Sanayia aid işlerde 18 yaşı doldurmamış erkek çocuklarla her yaştaki kız ve kadınların gece çalıştırılmaları yasaktır" denilerek çocukların iktisadi hayatta korunmaları sağlanmıştır¹⁰⁸.

İktisadi sistemin en önemli aracı olan para yalnızca devlet nezdinde değil, çocuklar nezdinde de kıymet barındırmaktaydı. Ancak çocukların parayı kullanabilme becerisi nasıl sağlanacaktı? Şüphesiz ki eğitim aracılığı ile bunu gerçekleştirmek mümkündü. *Cumhuriyet* gazetesinde çocuklara ve ailelere hem parayı nasıl kullanabilecekleri hem de tasarrufa dair bilinç verilmeye çalışılmıştır. Gazetede bunlara ilişkin pek çok makale ve habere rastlamaktayız. Örneğin Mefharet Münif'in yazdığı bir makalede Münif, çocuklara paranın kıymeti ve nasıl harcanması gerektiğinin önemli bir mesele olduğundan bahsetmiş ve çocuğun etrafından olup bitenden haberdar olur olmaz eline bir miktar para verip bu parayı serbestçe harcamasına müsaade edilmesi gerektiğini söylemiştir¹⁰⁹.

Çocuk yoksulluğu ve sosyal eşitsizlik de Cumhuriyet döneminin en önemli meselelerinden biriydi. Mümtaz Faik'in bir simitçi çocuğun başından

¹⁰⁷ "Sahifemiz", *Cumhuriyet*, 30 İkcinciteşrin 1939, s.7.

¹⁰⁸ Çocuklarla ilgili diğer kanun maddeleri için bk. "İş Kanunu", <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3330.pdf>, Erişim Tarihi: 25.09.2020.

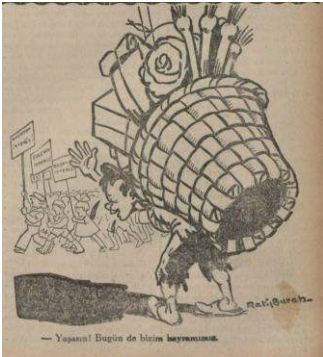
¹⁰⁹ Mefharet Münif, "Çocuk ve Para", *Cumhuriyet*, 10 Haziran 1933, s.3.

geçenleri anlattığı kısa yazıda şu cümle, çocuk yaşamlarının eşitsizliğine bir örnektir: “Çocuk bayramında, bir simitçi yavrusunun en büyük bayramı, bayram yapan çocuklara beş on simit satabilmektir¹¹⁰.”

Çocukların sokak ekonomisi içerisinde yer aldığı gerçeğine yapılan vurgular gazetenin en önemli özellikleri arasındadır. Nitekim gazeteye bir çocuk tarafından gönderilen mektupta çocuk işçiliği meselesi bizzat bir çocuk tarafından eleştirilmiştir. Tatbikat mektebi beşinci sınıf öğrencisi 302 numaralı M. Necati, gazeteye yazdığı mektupta; çocukların hamallık yapmalarının ve ağır işlerde çalıştırılmalarının engellenmesi gerektiğini, çünkü çocukların yük taşırlarsa sağlıklarının bozulacağını dile getirmiştir¹¹¹.

Cumhuriyet gazetesi, çocuk işçiliği meselesine en çok 23 Nisan Çocuk Haftası içerisinde yer vermiştir. Hayatta kalmak için çalışmak zorunda olan çocukların durumu pek çok haberde ele alınmış ve bazı çocukların bayram haftasında dahi çalışmak zorunda kalması eleştirilmiştir. Aşağıdaki görsel buna örnektir.

Görsel 3. Çalışmak Zorunda Olan Bir Çocuk ve Bayram Kutlayan Çocuklar¹¹²

Yukarıdaki görselde görüldüğü üzere bazı çocuklar çocuk bayramını neşe içerisinde kutlarken bir çocuk ise sırtında ağır bir yükü onları selamlamaktadır. Çocuğun ağzından “Yaşasın bugün de bizim bayramımız” cümlesiyle gazetenin yaptığı ironi, çocuk işçiliği meselesine dikkat çekmek

¹¹⁰ Mümtaz Faik, “Aile Besliyen On Üç On Dört Yaşındaki Çocuklar”, *Cumhuriyet*, 26 Nisan 1929, s.5.

¹¹¹ *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1929, s.5.

¹¹² *Cumhuriyet*, 23 Nisan 1935, s.1.

bakımından kayda değerdir. Gazetede, bayram günü çalışmak zorunda kalan çocukların yer aldığı Suad Derviş imzalı “Bayram Yapmayan Çocuklar” başlıklı haberde, bayram günü çalışmak zorunda kalan çocuğa “Mehmed çocuk, ne çalışıyorsun böyle bayram günü?” diyen kadına çocuğun cevabı “Ne bayramı teyze? Bize ekmek parası lazım!” dediği görülmektedir¹¹³.

Gazetede çocukların beslenmesine yönelik reklamlara da yer verildiği görülmektedir. Çocukların beslenmesi ve sağlıklı bir şekilde büyümesi yeni Türkiye’nin esaslı amaçlarından biriydi. Aşağıdaki görsel çocuklar için bir gıda reklamıdır ve reklamda “Çocukları besleyen yegâne gıdadır.” sloganının kullanıldığı görülmektedir.

Görsel 4. Çocuk Gıdasına İlişkin Bir Gazete Reklamı¹¹⁴

Bir başka reklamda da yine bir çocuk görseli kullanılmış ve “Oh! Ağzım ne kadar temiz!” sloganı ile diş macunu reklamına yer verilmiştir (Bk. Ek 1)¹¹⁵. En dikkat çekici ve gürbüz çocuk müsabakalarını akıllara getiren reklamların birinde (un reklamı) çocuk görseli eşliğinde; *çelik bazu, demir bilek, granit adalât, ahenin yumruk, sağlam vücut, aslan yürek, tombul yanaklar, parlak zekâ, azim ve irade, sıhhat ve neşe* sloganlarının kullanıldığı görülmektedir¹¹⁶. Şüphesiz ki bu reklamlar yeni bir toplum inşa edilen Cumhuriyet döneminde devrimlerin ve yeniliklerin devamlılığının

¹¹³ Suad Derviş, “Bayram Yapmayan Çocuklar”, *Cumhuriyet*, 24 Nisan 1935, s.7.

¹¹⁴ *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 1928, s.8.

¹¹⁵ *Cumhuriyet*, 5 Ağustos 1928, s.8.

¹¹⁶ *Cumhuriyet*, 16 Nisan 1934, s.8.

sağlanabilmesi için sağlıklı çocuklar yetiştirilmesine duyulan ihtiyaçla uyumlu gözükmektedir.

Dünyada yaşanan 1929 ekonomik buhranı Türkiye’yi de olumsuz etkilemiştir. Ortaya çıkan iktisadi problemleri aşmak için topluma “tasarruf” çağrısında bulunulmuştur. Tasarruf çağrısı çerçevesinde reklamlarda çocuklara çokça yer verildiği görülmektedir¹¹⁷. Çocuklara tasarrufa büyük önem verildiği bu dönemde, gazetede çıkan “Çocuğa tasarrufu nasıl öğretmelidir?” başlıklı bir yazıda “Çocuğu tasarrufa alıştırmak için kumbara kullanılmalıdır. Ve çocuğa kumbaraya atacağı para ile istikbalini temin edebileceğini öğretmelidir. Çocuk aldığı haftalığın bir kısmını ihtiyaçlarını tedarike sarf eder. Diğer kısmını da kumbarasına atarsa hayat için muhtaç olduğu en büyük dersi almış olurlar” denilmiştir¹¹⁸.

Çocuklara tasarruf bilincinin aşılandığında bu dönemde gazetede banka reklamlarının birinde “Mektebinden güle oynaya dönen çocuğunuz harçlığının hepsini sarf ediyor mu? Ona bir kumbara alarak para biriktirmesini telkin ediniz!” diyerek bu konuda hem çocuklara hem ailelere bir mesaj verilmiştir¹¹⁹. Gazetede bir başka örnek reklamda da “Kumbara, çocuğa yalnız istikbal yapan değil, fakat sevindiren en güzel vasıttır. Siz de çocuğunuza İş Bankasından bir kumbara alınız” diyerek ekonomik buhranın yansımaları kapsamında halkı tasarrufa yöneltme çabalarına girildiği görülmektedir¹²⁰.

Cumhuriyet döneminde iktisadi alanda ve çocuklar üzerinde millileşme hareketlerinin doğrudan yansımalarının görüldüğü bir başka alan “yerli malı” kullanımınıdır. Bu dönemde çocukların yerli malı kullanımının özendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Hatta gazetelerde çocuklar için yazılmış yerli malı ile ilgili şiirlere dahi rastlamak mümkündür¹²¹.

Cumhuriyet döneminde halledilmesi gereken meselelerden biri çalışan annelerin çocuklarının bakımı meselesiydi. Bu mesele karşısında ortaya konan çözümlerden biri, anneleri isteyken çocukların kreşlerde bakılmasıydı. Kreşlerle fabrikaların mesai saati eşzamanlı hâle getirilmiş ve böylece işçi kadınların ve çocuklarının bu sorunu ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

¹¹⁷ Bk. **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1930, s.5.

¹¹⁸ **Cumhuriyet**, 8 Haziran 1930, s.5.

¹¹⁹ **Cumhuriyet**, 7 Nisan 1931, s.6. Diğer reklamlar için bk. **Cumhuriyet**, 23 Nisan 1931, s.7; **Cumhuriyet**, 7 Nisan 1932, s.6.

¹²⁰ **Cumhuriyet**, 21 Nisan 1934, s.8.

¹²¹ Bk. “Yerli Mali”, **Cumhuriyet**, 25 Kânunusani 1934, s.5.

Kreşlerin yaygınlaşmasıyla çocuklar, anneleri ile fabrikalara gitmek zorunda kalmamış, kreşler aracılığıyla çocukların hem bakımları sağlanmış hem de sosyalleşmeleri sağlanmıştır¹²². Çocuklarını emziren kadın işçilerin haklarını korumak amacıyla da birtakım yasal düzenlemelere gidilmiştir. Örneğin 1936 tarih İş Kanunu'nun 40. maddesinin d bendi, "Emzikli kadın işçilerin çocuklarına süt vermek için tayin edilecek olan zamanlar; 35, 36 ve 37'nci maddeler mucibince tespit edilmiş bulunan günlük kanunî çalışma müddetleri içinde sayılır ve bu sebeplerden dolayı işçi ücretleri hiçbir türlü eksiltmeye uğratılmaz" diyerek kadınların çocuklarını emzirmelerinden kaynaklı olarak maddi kayba uğraması engellenmiştir¹²³.

Cumhuriyet gazetesi, kadınların işteyken çocuklarının bakımının ne olacağı meselesine büyük önem vermekteydi. Nitekim bu konuyu pek çok kez ele alan gazetenin bir haberde, işçi bir kadının "İşe giderken çocuğumu bırakacak yer istiyorum" sözlerini gazetenin sayfasına taşıdığı görülmektedir¹²⁴. Gazete bir başka haberde ise çalışan bir annenin çocuğu hastalandığında ona kimin bakacağına dair soru sormaktaydı. Rejide çalışan ve kocası asker olan bir annenin çocuğunun üzerine sıcak su döküldüğü ve dolayısıyla kadının işten çıkmak zorunda kaldığına yer verilen haberde kadınların ve çocukların zor durumu ortaya konulmuştur¹²⁵. Toplumsal meselelerin en önemlilerinden biri olan bu meseleye gazetenin verdiği önemin hem kadınların insani hakları savunusu hem de çalışma hayatının düzenlenmesi konusunda bir etki oluşturduğu söylenebilir. Çalışma hayatı ile ilgili bir başka mesele çocuklu ve çok çocuklu memurların maaşı meselesiydi. Bekâr ve evli memurlar ile çocuksuz evli memur ve çocuklu-çok çocuklu memurların maaşı arasında fark olması gerektiği yönünde hükûmete bir baskı söz konusuydu. Böyle bir düzenlenmenin yapılması hâlinde memurlar arasında maaş konusunda adaletin sağlanacağı savunulmaktaydı¹²⁶. Gazete bu konuyu da sosyal bir mesele olarak dile getirmiştir. Böylelikle çocuk ve

¹²² Örneğin Bursa'da Himaye-i Etfal'in böyle bir faaliyeti için bk. "Bursa'da İşçi Kadınların Çocuklarına Bakılıyor", *Cumhuriyet*, 15 Mayıs 1932, s.4.

¹²³ "İş Kanunu", <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3330.pdf>. Erişim Tarihi: 25.09.2020.

¹²⁴ "Çocuklarımız Ne Halde?", *Cumhuriyet*, 25 Ağustos 1935, s.5.

¹²⁵ Suad Derviş, "Çocuğu Hastalanırsa Kadın İşçi Ne Yapar", *Cumhuriyet*, 15 Nisan 1936, s.5.

¹²⁶ Alâeddin Cemil, "Maaşlarda Çocuk ve Ailenin Yeri", *Cumhuriyet*, 24 İkincikanun 1939, s.5.

CUMHURİYET GAZETESİNDE ÇOCUK VE ÇOCUKLUK MESELESİ (1928-1929)

çocukluk meselesinin eğitim, toplum ve kültürel çerçevesinin yanı sıra iktisadi yönleri olduğu da görülmektedir.

SONUÇ

Türkiye’de 1923 yılında Cumhuriyet’in ilanı sonrası girişilen devrimler içerisinde çocuk ve çocukluk meselesine özel bir önem verilmiştir. Modern bir ulus devlet olarak Türkiye’nin sahip olduğu dünya görüşünün yeni kuşaklara olan gereksinimi bu alanda büyük gelişmelere gebe olmuştur. Dönemin basını içerisinde bir nevi lokomotif sayılabilecek olan *Cumhuriyet* gazetesi, yeni siyasi anlayış çerçevesinde çocuğu ve çocukluğu ön plana çıkarmıştır. Gazetenin pek çok sayısında, çocuk ve çocukluğa dair haber, makale, çeşitli yazı ve görsellere yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda gazetede çocuklar ve çocukluk; çocukların hak ve özgürlükleri, eğitimi, psiko-sosyal gelişimi, toplumsal alanda yer edinmesi ile toplumun ve devletin geleceği gibi değişkenler bakımından yer almıştır.

Cumhuriyet gazetesinde çıkan haberler, makaleler ve söylemler göz önünde bulundurulduğunda çocuk ve çocukluğun ülkenin en önemli meselesi olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu bağlamda gazete çocukların hak ve özgürlükleri, çocukların refah içerisinde yaşaması ve toplum içindeki değerine büyük hassasiyet göstermiştir.

204

Cumhuriyet gazetesinin üstlendiği misyon; çocuk yoksulluğunun engellenmesi, çocuk işçiliğinin önüne geçilmesi, her çocuğun eşit şartlarda eğitimi, sağlık, sosyal ve siyasi haklarını elde etmesini sağlamaktır. Gazetede önem verilen bir diğer husus, eski eğitim anlayışının terk edilerek yerine getirilen modern eğitim anlayışı ile çocukların yetiştirilmesidir. Bu bağlamda eğitim sisteminde çocuklara yönelik dayak ve şiddetin kalkması, çocukların sorgulayan, okuyan, araştıran özerk bireyler olarak yetişmesi gazetenin hassasiyet gösterdiği bir başka husustur. Dikkati çeken bir başka özellik ise çocukların oyun ve oyuncaklar aracılığıyla gelişimlerini sürdürmeleri gerektiğidir. Cumhuriyet döneminde çocuğa her ne kadar siyasi bir misyon yüklense de çocukluğun biyolojik bir kategori olduğu gerçeğinin savunulması çocuk meselesi açısından modern bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukluğun toplumsal bir kategori olduğu gerçeğinin de reddedilmediği gazetede çocuklardan toplumsal ve siyasal beklentiler de açık bir biçimde vurgulanmıştır.

Cumhuriyet gazetesinin yayımladığı haberler ve makaleler ile çocuk ve çocukluk meselesinde halkı bilinçlendirmeyi amaçladığı görülmektedir. Gazete, bu doğrultuda ilgili kurum ve kuruluşların faaliyetlerine sık sık yer

vermiş ve sütunlarına taşımıştır. Böylelikle çocukların hem toplumsal görünürlüğüne katkıda bulunulmuş hem de çocuk ve çocukluğa ilişkin meselelerinin çözümünde aktif bir rol alınmıştır.

KAYNAKÇA

“3.000 Çocuğa Bedava Sinema”, **Cumhuriyet**, 22 Nisan 1937.

“300.000 Çocuğa Yardım”, **Cumhuriyet**, 25 Mayıs 1933.

Abidin Daver, “Onları da Düşünelim”, **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1929.

Acar, Ayla, “Türkiye’de Latin Alfabesine Geçiş Süreci ve Gazeteler”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, S 41, 2012, s.5-25.

“Acıyım Aç Yavrulara”, **Cumhuriyet**, 8 Kânunusani 1929.

Ağaoğlu, Ahmed, “Demokrasiye Doğru”, **Cumhuriyet**, 5 Kânunuevvel 1934.

Ağırbaş, İsmail, Akbulut, Yasemin, Önder, Ömer Rıfki, “Atatürk Dönemi Sağlık Politikası”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 48, Güz 2011, s.733-748.

Ahmed Rasim, **Resimli ve Haritalı Tarih-i Osmânî**, **İkbal Kütüphanesi**, İstanbul 1329/1913.

Akkoyunlu, Sultan Berna, **Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Basınında Karikatür (1923-1933)**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyet Tarihi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2017.

Alabaş, Ramazan, **Cumhuriyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitim ve Tarih Anlayışı Bakımından Değerlendirilmesi (1928-1950)**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2014.

Alâeddin Cemil, “Maaşlarda Çocuk ve Ailenin Yeri”, **Cumhuriyet**, 24 İkincikânun 1939.

Ali Kâmi Akyüz, “Aile Ocağı”, **Cumhuriyet**, 22 İkincikânun 1939.

Ali Kâmi Akyüz, “Mekteb Otoritesi”, **Cumhuriyet**, 8 Şubat 1939.

Ali Kâmi Akyüz, “Oyun Hakkı”, **Cumhuriyet**, 29 İkincikânun 1939, s.3.

Alkan, Mehmet Ö., “En Doğru Bildiğimizden Kuşkulananmak-5. 23 Nisan’ın Gayri Resmî Tarihi”, **Toplumsal Tarih**, No 208 (Nisan), 2011, s.52-62.

Araz, Yahya, **16. Yüzyıldan 19. Yüzyıl Başlarına Osmanlı'da Çocuk Olmak**, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013.

“Arnavudköy Rum Mektebinde Bir Temsil”, **Cumhuriyet**, 30 Nisan 1937.

“Askerlik!”, **Cumhuriyet**, 27 Temmuz 1933.

Bekman, Sevda, “Early Childhood Education on Turkey”, **International Perspectives on Research in Early Childhood Education**, Ed. Bernard Spodek, Oliva N. Saracho, Information Age Publishing, United States of America 2005, s.335-353.

Birinci Türk Tarih Kongresi-Konferanslar Müzakere Zabıtları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010.

Böke, Pelin, **Yeni Gün'den Cumhuriyet'e Yunus Nadi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1994.

“Bugünün Çocukları Yarının Büyükleridir”, **Cumhuriyet**, 28 Mart 1929.

“Bugünün Küçüğü Yarının Büyüğüdür!”, **Cumhuriyet**, 25 Kânunusani 1929.

Bumin, Kürşat, **Batı'da Devlet ve Çocuk**, Çizgi Kitabevi, Konya 2013.

Burgaç, Murat, “Cumhuriyet Döneminde Trakya'da Örnek Bir Sağlık Kampı Uygulaması: Azat Obaları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C 27, S 81, Ankara 2011, s.651-672.

“Bursa'da İşçi Kadınların Çocuklarına Bakılıyor”, **Cumhuriyet**, 15 Mayıs 1932.

“Cumhuriyet Bugün 3.000 Çocuğa Bedava Sinema Gösteriyor”, **Cumhuriyet**, 23 Nisan 1937.

Cumhuriyet, 10 Teşrinisani 1928.

Cumhuriyet, 13 Kânunusani 1929.

Cumhuriyet, 14 Eylül 1928.

Cumhuriyet, 16 Eylül 1928.

Cumhuriyet, 16 Eylül 1928.

Cumhuriyet, 16 Kânunusani 1929.

Cumhuriyet, 16 Nisan 1934.

Cumhuriyet, 17 Kânunusani 1929.

Cumhuriyet, 17 Mayıs 1930.

Cumhuriyet, 19 Kânunusani 1929.

Cumhuriyet, 2 Nisan 1931.

Cumhuriyet, 21 Eylül 1928.

Cumhuriyet, 21 Nisan 1932.

Cumhuriyet, 21 Nisan 1934.

Cumhuriyet, 22 Teşrinisani 1928.

Cumhuriyet, 23 Nisan 1931.

Cumhuriyet, 23 Nisan 1935.

Cumhuriyet, 24 Nisan 1929.

Cumhuriyet, 24 Nisan 1929.

Cumhuriyet, 24 Nisan 1931.

Cumhuriyet, 25 Eylül 1928.

Cumhuriyet, 25 Nisan 1931.

Cumhuriyet, 27 Mayıs 1930.

Cumhuriyet, 27 Nisan 1929.

Cumhuriyet, 28 Nisan 1932.

Cumhuriyet, 29 Nisan 1929.

Cumhuriyet, 29 Teşrinievvel 1928.

Cumhuriyet, 3 Kânunuevvel 1928.

Cumhuriyet, 4 Ağustos 1928.

Cumhuriyet, 5 Ağustos 1928.

Cumhuriyet, 6 Temmuz 1928.

Cumhuriyet, 7 Nisan 1931.

Cumhuriyet, 7 Nisan 1932.

Cumhuriyet, 8 Eylül 1939.

Cumhuriyet, 8 Haziran 1930.

Cumhuriyet, 8 Kânunusani 1931.

Cumhuriyet, 9 Nisan 1931.

Çakır, Gül, “Atatürk Döneminde Türkiye’de Aile Hukuku ve Çocuk Hakları”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C 18, S 1, 2020, s.349-368.

“Çocuğun Oyun Arkadaşları”, **Cumhuriyet**, 1 Mart 1931.

“Çocuk Elbiseleri”, **Cumhuriyet**, 25 Kânunusani 1931.

“Çocuk Haftası Bugün Başlıyor”, **Cumhuriyet**, 23 Nisan 1929.

“Çocuk Haftası Nisanda Başlar”, **Cumhuriyet**, 25 Şubat 1929.

“Çocuk Haftası, Meme Çocuğu, Mama Çocuğu, Oyun Çocuğu”, **Cumhuriyet**, 2 Nisan 1929.

“Çocuk Haftası”, **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1933.

“Çocuk Haftasına Hazırlık”, **Cumhuriyet**, 28 Şubat 1929.

“Çocuk Haftasının İlk Günü”, **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1929.

“Çocuk İtaate Mecbur mudur?”, **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1931.

“Çocuk Kampları Meselesi”, **Cumhuriyet**, 12 Ağustos 1938.

“Çocuk Kendi Kendini İdareye Alışmalıdır”, **Cumhuriyet**, 24 Mayıs 1931.

“Çocuk Misafirhanesi”, **Cumhuriyet**, 30 Mayıs 1939.

“Çocuk Oyuncaklarına Milyonlar Veriyoruz”, **Cumhuriyet**, 15 Nisan 1933.

“Çocuklar Niçin Mütecessis Olur?”, **Cumhuriyet**, 3 Mayıs 1931.

“Çocuklara Bedava Sinema”, **Cumhuriyet**, 18 Nisan 1937.

“Çocukları Koruyunuz”, **Cumhuriyet**, 25 Nisan 1929.

“Çocuklarımız Ne Halde?”, **Cumhuriyet**, 25 Ağustos 1935.

“Daha Tereddüt Edecek miyiz?”, **Cumhuriyet**, 24 Kânunusani 1929.

“Darülâcezedede”, **Cumhuriyet**, 6 Ağustos 1939.

Dewey, John, **Türkiye Maarifi Hakkında Rapor (1924)**, Devlet Basımevi, İstanbul 1991.

“Dilenen Çocuk”, **Cumhuriyet**, 29 Nisan 1929.

“Doğum Artırma İşi”, **Cumhuriyet**, 27 Nisan 1929.

“Dünyada Neler Oluyor”, **Cumhuriyet**, 27 Kânunuevvel 1928.

“Ekalliyet Okullarında İstiklâl Marşını Türk Kızı Gibi Okuyan Rum Kızları”, **Cumhuriyet**, 23 İkincikânun 1938.

Emre-Kaya, Ayşe Elif, “Cumhuriyet Gazetesi’nin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, C 39, S 1, 2010, s.75-91.

Erdoğan, Fatih, “Toplumsal Tarihimizde Çocuk Edebiyatının Yeri”, **Toplumsal Tarihte Çocuk**, Haz. Bekir Onur, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, s.85-91.

Ertem, Özge, **The Republic’s Children and Their Burdens in 1930s and 1940s Turkey: The Idealized Middle-Class Children as the Future of the Nation and Image of ‘Poor’ Children in Children’s Periodicals**, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.

“Florya Çocuk Kampında”, **Cumhuriyet**, 7 Temmuz 1938.

Ghojoghi, Ghonche, **Osmanlıca Yayınlanmış Çocuk Dergileri: Grafik Tasarım Açısından Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi ABD, İstanbul 2019.

Güdek, Meral, **Modernleşme Döneminde Osmanlı’da Çocuk Eğitimi ve Literatürü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi ABD, Ankara 2012.

“Gürbüz Çocuklar”, **Cumhuriyet**, 27 Nisan 1932.

“Gürbüz Yavrular”, **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1934.

Gürkan, Hasan, “Türk Modernleşmesinde ve Kültür Tarihinde Çocuk ve Çocukluk Algısı”, **Kültür ve Çocuk**, Ed. Durmuş Aslan, Mustafa Kale, İmray Nur, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2019, s.55-74.

Gürkan, Hasan, **Türkiye’de Tarih Öğretimi: İlköğretim Ders Kitapları (1869-1950)**, Karahan Kitabevi, Adana 2017.

“Haftanın Beşinci Günü”, **Cumhuriyet**, 28 Nisan 1932.

Hasan Bedreddin Ülgen, “Floryada... Çocuk Kampı”, **Cumhuriyet**, 25 Temmuz 1939.

“Hayırperverlik”, **Cumhuriyet**, 25 Kânunusani 1929.

Hilmi Malik Evrend, “Oyuncakların Rolü”, **Cumhuriyet**, 2 İkincikânun 1937.

İhsan Şerif, **Tarihde İlk Adım**, Cilt 1, Maarif-i Umumiye Nezareti, Ankara 1331/1915.

İkinci Türk Tarih Kongresi, Devlet Basımevi, İstanbul 1937.

“İlk Mekteblerimizde Pasif Müdafaa Tecrübesi Başladı”, **Cumhuriyet**, 2 Birincikânun 1939.

“İlkmektep Yavrularının Kampında Bir Saat”, **Cumhuriyet**, 6 Temmuz 1936.

İnan, Âfet, “Atatürk ve Tarih Tezi”, **Bellekten**, C 3, S 10, 1939, s.243-246.

“İngilterede Çocuklara Sokakta Yürümek Öğretiliyor”, **Cumhuriyet**, 3 Kânunuevvel 1928.

“İş Kanunu”, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3330.pdf>, Erişim Tarihi: 25.09.2020.

Karpat, Kemal H., **İslâm’ın Siyasallaşması: Osmanlı Devleti’nin Son Döneminde Kimlik, Devlet, İnanç ve Cemaatin Yeniden Yapılandırılması**, Çev. Şiar Yalçın, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.

“Katil Çocuklar”, **Cumhuriyet**, 9 Mayıs 1935.

Kâzım Nami, “Çocuk Devletindir”, **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1932.

Kili, Suna, **The Atatürk Revolution: A Paradigm of Modernization**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

“Kimsesiz Çocuklar Sizin Çocuklarımızdır”, **Cumhuriyet**, 30 Mart 1929.

“Küçüklere Bedava Sinema”, **Cumhuriyet**, 17 Nisan 1937.

“Küçüklere Müjde”, **Cumhuriyet**, 16 Nisan 1937.

Kültür ve Çocuk, Ed. Durmuş Aslan, Mustafa Kale, İmray Nur, Pegem Akademi, Ankara 2019.

“Küsme Çalış!” , **Cumhuriyet**, 4 Kânunuevvel 1928.

Mefharet Münif, “Çocuk ve Oyun”, **Cumhuriyet**, 22 Nisan 1933.

Mefharet Münif, “Çocuk ve Para”, **Cumhuriyet**, 10 Haziran 1933.

“Mekteplerde Pasif Korunma Tedbirleri”, **Cumhuriyet**, 12 Birinciteşrin 1939.

“Metruk Çocuklar”, **Cumhuriyet**, 27 Nisan 1929.

“Muazzam Tahliye Plânı Nasıl Tatbik Edildi?”, **Cumhuriyet**, 8 Eylül 1939.

Mümtaz Faik, “Aile Besliyen On Üç On Dört Yaşındaki Çocuklar”, **Cumhuriyet**, 26 Nisan 1929.

Mümtaz Faik, “Fuhşa Düşmüş Kız Çocuklarını Kurtarmak Vazifemizdir”, **Cumhuriyet**, 28 Nisan 1929.

“Mürefte Azad Obası Açıldı”, **Cumhuriyet**, 12 Ağustos 1938.

Okay, Cüneyd, **Eski Harfli Çocuk Dergileri**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1999.

Okay, Cüneyd, **Osmanlı Çocuk Hayatında Yenileşmeler (1850-1900)**, Kırkambar Yayınları, İstanbul 1998.

Onur, Bekir, **Çocuk, Tarih ve Toplum**, İmge Kitabevi, Ankara 2007.

Onur, Bekir, **Türkiye’de Çocukluğun Tarihi**, İmge Kitabevi, Ankara 2005.

Ortaylı, İlber, **Osmanlı Toplumunda Aile**, Pan Yayıncılık, İstanbul 2002.

Özcan, Azmi, “Sultan II. Abdülhamid”, **Türkler**, Haz. Hasan Celal Güzel, 12. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.909-930.

Özçelik, Mücahit, “23 Nisan Çocuk Bayramı’nın Ortaya Çıkışı ve 1922-1929 Yılları Arasında 23 Nisan Kutlamaları”, **Gazi Akademik Bakış**, C 5, S 9, Kış 2011, s.265-284.

Özdemir, Mehmet, “Balkan Savaşlarının Çocuk Oyunlarına Yansıması ‘Çocuk Duygusu’ Örneği”, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, C 4, S 2, 2015, s.634-657.

Öztan, Güven Gürkan, **Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013.

Peyami Safa, “Sıkı Disiplinden Hür Disipline”, **Cumhuriyet**, 29 İkincikanun 1938.

Safaeddin Karanakçı, “Çocuk Bayramı ve Sokak Çocukları”, **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1938.

“Sahifemiz”, **Cumhuriyet**, 30 İkinciteşrin 1939.

Sakaoğlu, Necdet, **Osmanlı Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.

Salâhaddin Güngör, “Çok Çocuklu Annelere Verilecek Mükâfat”, **Cumhuriyet**, 11 İkincikânun 1939.

Salâhaddin Güngör, “Dizdariye Çocuk Bahçesi”, **Cumhuriyet**, 21 Haziran 1939.

Salâhaddin Güngör, “Mekteplerde Pasif Müdafaa”, **Cumhuriyet**, 16 Birinciteşrin 1939.

Sarıkaya, Makbule, “Cumhuriyet Türkiye’sinin İlk Çocuk Haftası”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C 25, S 75, Ankara 2009, s.465-494.

Sihhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti Teşkilât ve Memurin Kanunu”, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3337.pdf>, Erişim Tarihi: 11.09.2010.

Suad Derviş, “Bayram Yapmayan Çocuklar”, **Cumhuriyet**, 24 Nisan 1935.

Suad Derviş, “Çocuğu Hastalanırsa Kadın İşçi Ne Yapar”, **Cumhuriyet**, 15 Nisan 1936.

“Şehitlere Hürmet!”, **Cumhuriyet**, 12 Ağustos 1933.

Şemsi Mutver, “Çocuk Sevgisi”, **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1938.

Şener, Sevda, “Türk Tiyatrosunda Çocuk”, **Toplumsal Tarihte Çocuk**, Haz. Bekir Onur, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, s.92-100.

Şimşek, Hüseyin, **Tanzimat ve Mutlakiyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim ABD, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2002.

“Taşra, Çocuğun Vereceği İmtihan, Mektebin Vereceği İmtihan”, **Cumhuriyet**, 29 Haziran 1932.

Tekeli, İlhan, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.

Tezcan, Mahmut, **Çocuk Sosyolojisi**, Kök Yayıncılık, Ankara 2005.

214

Toplumsal Tarihte Çocuk, Haz. Bekir Onur, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993.

Tuğluoğlu, Fatih, “II. Meşrutiyet Döneminde Milliyetçi Bir Çocuk Dergisi: Talebe Defteri (1913-1919)”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C 15, S 30, 2015, s.99-139.

“Türk Askeri”, **Cumhuriyet**, 16 Ağustos 1934.

“Türk Kanunu Medenisinin Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri”, <https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat/Metin/5.3.743.pdf>, Erişim Tarihi: 25.09.2020.

Türk, İbrahim Caner, “Osmanlı Devleti’nde Okul Öncesi Eğitim”, **Millî Eğitim**, S 192, 2011, s.160-173.

“Umumi Hıfzıssıhha Kanunu”, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf>, Erişim Tarihi: 11.09.2020.

Üstel, Füsün, **Makbul Vatandaşın Peşinde: II. Meşrutiyet’ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi**, İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

“Yavrulara Bahar Pardesüleri”, **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1932.

Yerasimos, Marianna, “16-19. Yüzyıl Gravür ve Suluboyalarında Çocuk Figürleri”, **Toplumsal Tarihte Çocuk**, Haz. Bekir Onur, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993, s.65-75.

“Yerli Malı”, **Cumhuriyet**, 25 Kânunusani 1934.

Yılmaz, Eray, **Türkçe Çocuk Gazetelerinde Osmanlı Kimliği (1869-1908) Ahlâk, İlim, Dil, Tarih ve Coğrafya**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2020.

Yunus Nadi, “Çocuk Ölümlerini Nasıl Azaltabiliriz?”, **Cumhuriyet**, 27 Nisan 1934.

Yunus Nadi, “Çocuklara Alâkamızın Bilançosu”, **Cumhuriyet**, 10 Kânunusani 1933.

Yunus Nadi, “En Büyük Mes’ele: Çocuk Mes’elesi!”, **Cumhuriyet**, 3 Mart 1931.

Yunus Nadi, “Türk Teşkilâtı Esasiyesinde Tekâmül”, **Cumhuriyet**, 7 Şubat 1937.

Yunus Nadi, “Yeni Yazı”, **Cumhuriyet**, 12 Teşrinisani 1928.

Yücel, M. Serhan, “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Anaokulları”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C 9, S 43, 2016, s.995-1004.

Zürcher, Eric Jan, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, Çev. Yasemin Saner, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.

EKLER

Ek-1. Çocuklar İçin Bir Diş Macunu Reklamı

216

Cumhuriyet, 5 Ağustos 1928, s.8.

Ek-2. Çocuklara Yeni Harflerle Okuma-Yazma Öğretimi

Cumhuriyet, 3 Kanunuevvel 1928, s.5.

Ek-3. Çocuklara Alfabenin Tanıtımı ve Yeni Harflerin Öğretimi

بسم الفبہم — Benim Alfabem

صبر ایله درج ایندیکن بولور لری نورک حرفلری هیچ طایمانده مخصوصدر. بولور لری
صبر ایله نغیب و کال ایله ندرکی حرفلری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری
قارندری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری
ویکی حرفلری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری بولور لری

ترتیب ایندن : ک . ص

— 11 —

bütün harflarımız

harfların
hepsini on
gün içinde
öğrendik .
bu günlük
şunları sıraya
koyup söyle
doya doya seyredeyim

a b c c d e f g ğ
h i j k l m n o
ö p r s ş t u ü v
y z

Ek-4. Çocuk Yoksulluğu Meselesi: Dilenen Bir Çocuk

Ek-5. Çocukların Barınması ve Korunması Meselesine İlişkin Bir Karikatür

Ek-6. Çocuk Yoksulluğu: “Zavallı Bakımsız Türk Yavruları”

Cumhuriyet, 24 Nisan 1931, s.1.